

LA MALLORQUINITZACIÓ ONOMÀSTICA A LA VALÈNCIA DEL SEGLE XVII. L'APORTACIÓ DE LA VILA DE SANTA MARGALIDA

Antoni Mas Forners
Joan-Lluís Monjo Mascaró

0. Presentació

L'assentament de colons de les Illes Balears després de l'expulsió dels moriscs va suposar la introducció d'un bon esplet de cognoms d'arrel catalana a les terres del sud valencià. Tal com destacà en Josep Costa en el seu treball, ja un clàssic, "La repoblació mallorquina a la Marina i al seu entorn en el segle XVII", la repoblació insular no es va limitar a Tàrbena i a la Vall de Gallinera, sinó que es va escampar en una roglada que abasta la Marina, el Comtat i la Safor (i també, tot i que en magnituds molt menors, a la Ribera, la Vall d'Albaida, la Costera —i potser a altres contrades—, fet que diferencia l'onomàstica d'aquestes comarques d'aquelles on l'element *extraregnícola* més important en el procés de repoblació fou, per exemple, d'origen genovés, castellà o aragonés.¹

El treball que presentam és un primer avanç d'una recerca centrada en l'estudi de l'assentament a València dels colons originaris d'una sola comunitat, Santa Margalida. Aquesta vila, segons es desprenia dels treballs d'en Josep Costa, fou una de les més afectades pel procés migratori: en Costa, a part de ressenyar la presència de colons de Santa Margalida a diferents localitats —com Tàrbena, Castells o la Vall d'Alcalà— feia esment de la seva especial concentració a la Vall de Xaló. Segons aquest autor dels cònjuges dels primers *Quinque libri* de la parròquia de la Vall de Xaló (Xaló i Líber) —un total de 190 esposos— 131 eren nascuts a les Illes. D'aquests, 63 eren originaris de Santa Margalida (47 establits a Xaló, 6 a Líber, 5 a altres llocs propers i 5 a un lloc no determinat).² Aquest treball, que ací centrem sobretot en l'aportació onomàstica d'aquest procés migratori, ha d'ésser considerat com el que és, un treball encara en curs, que esperam completar quan haguem pogut consultar tot el ventall de fonts que descriurem tot seguit.

1. Les fonts de recerca i el seu estudi

Habitualment, la font emprada per conèixer l'origen dels colons han estat els llibres sacramentals dels arxius parroquials, atès que en els diferents tipus documentals resulta freqüent que es faça menció explícita de l'origen de les persones que hi apareixen consignades. De fet, el més habitual és que l'origen no es registri o que ho siga de forma imprecisa. Per tant, ha estat necessari completar aqueixa informació amb el creument de dades procedents de fonts mallorquines (talles, estims, protocols notarials, documents sacramentals) i valencianes (cartes de població, relacions de veïnats, documents sacramentals).³ L'adopció d'aquesta via de recerca fa necessària la descripció de les fonts i del mètode seguit, el qual —pensem—pot servir d'orientació per a treballs consemblants al que nosaltres portem a terme.

1.1 Els arxius parroquials

¹ Vegeu-ne les referències recollides en el nostre treball "Repobladors mallorquins al Sud del País Valencià després de l'expulsió dels moriscos. Cap a un estat de la qüestió", *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, núm. 854, 2000, pp. 275-296.

² Xifres extretes dels treballs de Josep Costa (1977; 1977-1978; 1983)..

³ Pel que fa als documents sacramentals, l'estudi directe s'ha fet de moment sobre els arxius parroquials de Santa Margalida a Mallorca i d'Altea, Beniardà, Benimassot, el Castell de Guadalest, Dénia, Fageca, el raval d'Oliva, Xaló i Tàrbena a València. Hem fet servir també les referències arxivístiques recollides en diferent bibliografia: *vid.* Costa, Guerri, Miralles, Sendra, Vicens.

Tal com hem exposat, els arxius parroquials constitueixen una de les principals fonts d'informació, sobretot —cosa que no succeeix sempre— si en els diferents tipus documentals es fa menció explícita de l'origen de les persones que hi apareixen.⁴ Amb aquesta finalitat hem fet consultar els llibres de matrimonis, bateigs i defuncions i, més ocasionalment, els de confirmacions. Generalment solen ser els llibres de matrimonis dels *Quinque libri* els qui indiquen el lloc de naixença dels futurs cònjuges, com també el nom dels pares, cosa que permet d'identificar i reconstruir les famílies dels colons. Altres fonts d'informació poden ser la referència explícita de l'origen dels padrins de bateig o dels padrins i testimonis de noces —aqueixa informació, dissortadament, no sol aparèixer en la majoria d'arxius que hem consultat. Tanmateix, alguns destaquen per la riquesa de dades que ofereixen, com és el cas dels arxius de Xaló i de Fageca. Alguna volta, però en molt clares vegades, també s'indica l'origen d'algun dels difunts d'una parròquia. Vegeu una mostra dels casos en què s'anomena explícitament quina és la vila d'origen de les persones documentades en els arxius parroquials:

"A 19 de noviembre 1628 yo, el [icencia]do Laodicio de Pedro Granulles, r[ecto]r de Xaló [...] desposé [...] a Pedro Mengual, *natural de Sta. Margalida, Reyno de Mallorca*, abitador del lugar de la Sierra, valle de Ebo, hijo de Pedro Mengual y de Margalida Montaner, y desposé y dio missa todo en un día a dicho Mengual co[n] Ysabel Mestre, donsella hija de Sebastià Mestre y de Juana Clecles, *naturales de Sta. Margalida, Reyno de Mallorca*. Padrinos: Jua[n] Piera de Parcent y Juan Font *de Sta. Margalida*, abitador de Xaló [...]"⁵

Encara que pugua aparèixer una referència molt detallada de l'origen dels anomenats dins els documents sacramentals, resulta més freqüent que només es faça referència a la procedència mallorquina, sense especificar-ne el poble de naixement.⁶ O, fins i tot, és possible que no es faça cap menció a l'origen dels citats. Vegeu-ne un exemple:

"A 15 de setembre 1618 yo, mos[sén] Pino, bategí a Berthomeu Canet, fill de Martí Canet y de Juana Fluxana, *cònjuges mallorquins*."⁷

Tanmateix, que s'indiqui només l'origen mallorquí constitueix una informació prou valuosa, sobretot si es tracta de llinatges que coincideixen amb cognoms valencians preexistents (és el cas de Martí Canet, anteriorment citat, i de Cosme Garcia —vegeu la taula—). En alguns casos hem pogut identificar com a natives de Santa Margalida a persones de les quals no s'assenyala aqueix origen a la font valenciana, atès que apareixen als llibres d'esponsoris i de bateigs de Santa Margalida. Cal dir que només hem establert aqueixa identificació en els casos en què es produeix una coincidència absoluta entre els prenomes i llinatges dels contraents a Santa Margalida amb els de les persones que apareixen casades a València o quan aquesta coincidència s'estableix entre els prenomes dels pares que apareixen en la partida de baptisme i dels pares que consten en les fonts valencianes.

1.2 Els estims (cadastres) i les talles

⁴ Suposem que ens hem de confiar de la informació consignada en els llibres sacramentals. Caldria estudiar quin és el motiu de les aparents incongruències quant a la vila de naixement d'alguns matrimonis, amb fills apareixen documentats com a oriünds de diferents localitats. Així, els fills d'en Joan Castelló de Xaló poden ser de Santa Margalida o d'Artà-Capdepera, i els fills d'en Sebastià Alòs (escampats per Tollos, Quatretondeta i Fageca) poden ser margalidans, manacorins o ciutadans. Aquesta aparent contradicció es pot deure a un desplaçament per diversos llocs de l'Illa dels qui després emigraren al regne de València.

⁵ APX, QL 1628, Matrimonis: f. 1.

⁶ Açò sol succeir més sovint entre les dades referides a padrins (bateig, noces, confirmació) i testimonis— Ens trobem, aleshores, davant d'expressions com "*mallorquí*", "*natural de Mallorca*", "*desendent del regne de Mallorca*", "*de la isla de Mallorca*", "*de nació mallorquina*", "*nous pobladors ve[n]guts de Mallorca*"...

⁷ APB, QL 1612, Bateigs: f. 2.

L'estudi de les talles —relacions de contribuents— i els estims —avaluació dels béns dels contribuents— de l'arxiu municipal de Santa Margalida, ofereix una informació onomàstica de gran utilitat per tractar d'identificar els colons dels quals només s'indica l'origen mallorquí, i en alguns casos, d'aquells que no s'indica el seu origen. A més, l'existència d'estims contemporanis al procés migratori (1595, 1603 i 1613) permet, en bastants de casos, reconstruir l'extracció social dels migrants. A més, l'estudi conjunt d'aquestes talles ens permet conèixer l'evolució de la distribució onomàstica i, també, mesurar l'impacte, onomàstic i demogràfic, de l'emigració cap a València. Amb aquesta finalitat hem buidat les talles del 1459, la llista d'hòmens d'armes del 1515, la relació nominal del morabetí del 1545, els cadastres o talles de 1553, 1567, 1581, 1595, 1603, 1613 i 1682.⁸ Hem transcrit literalment tots els prenom i llinatges i malnoms a fi de poder comparar les variacions experimentades en la grafia entre les fonts mallorquines i valencianes.

1.3 Els protocols notarial i clàusules testamentàries

Hem fet servir també informació procedent de protocols notarial de l'Arxiu del Regne de Mallorca. Tot just hem encetat la consulta d'aquest fons, d'una considerable magnitud —els protocols d'aquesta època de notaris que actuaven a Santa Margalida depassen el centenar—. Tanmateix, però hem pogut localitzar documentació de considerable interès sobre la trajectòria vitals dels immigrants, com és el cas d'actes notarial en què els colons, abans de partir cap a València, alienen part dels seus béns, o, una volta establerts a València, alienen el seus béns a Santa Margalida. També caldria dur a terme un buidatge acurat de les disposicions testamentàries i dels llibres de capbreu de misses de l'Arxiu Parroquial de Santa Margalida. Les referències que segueixen fan palès l'interès d'aquesta via de recerca. Vegeu de mostra la partida de defunció d'en Mateu Amengual:

"Mes dexà q[ue] se venés una casa q[ue] té en la Isla de Mallorca y s'en car[r]egàs tres misses: una per son pare, altra per sa mare, altra per son germà, si apleguen los dinés a tot. Y estos car[r]egaments uol se fassen en *la Vila de Sta. Margalida* y no en altra part."⁹

2. Els resultats de la recerca: els colons margalidans i els molt probablement naturals de Santa Margalida

El creuament de les fonts a les quals ens hem referit anteriorment ens ha permet localitzar un total de 191 colons documentats directament com a naturals de Santa Margalida o dels quals hem pogut constatar fehentment aqueixa naturalesa mitjançant altres vies, com la seva identificació en els llibres sacramentals de Santa Margalida¹⁰ El nombre de colons documentats directament podria ésser superior, però hem decidit considerar que les referides documentals referides a persones amb el mateix prenom i llinatge, si no disposam de dades que ens permetin diferenciar-les, es refereixen sempre a la mateixa persona. Aqueixa circumstància —la repetició de nom i prenom— resulta freqüent, i es deu tant a la imposició dels noms de fonts del pares com a l'assentament de diferents famílies de colons emparentades elles amb elles. D'altra banda, hem considerat que 46 colons, dels quals no s'assenyala el seu origen o només s'indica que són mallorquins, com a molt probablement naturals de Santa Margalida. El criteri per establir aqueixa proposta d'identificació ha consistit a fixar quatre condicions, de les quals els colons n' havien de complir almanco dues:

a) Que portassen una combinació de nom i prenom existents a Santa Margalida el 1603 i el 1613;

⁸ En total, hem recollit un conjunt de 3.182 entrades, a cada una de les quals hem fet constar el nom, llinatge, malnom i la valoració dels béns o la quota assignada a cada contribuent, que hem fet servir també per a construir taules sobre l'evolució de la freqüència dels prenom i llinatges. Les fonts de l'Arxiu de Santa Margalida són les següents: AMSM 6 (1459), 7 (1553), 1812 (1595 i 1603), 1813 (1613) i 2021 (1682).

⁹ APX. QL 1628, Difunts: f. 12v.

¹⁰ Vegeu l'apèndix.

b) Que portassen un llinatge que, dins el conjunt de l'onomàstica dels colons, haga estat documentat únicament com a originari de Santa Margalida (Calafat, Monjo, Molines, Ordines, Server...) o quan la seva associació amb el prenom amb el qual apareixen associats fos molt poc habitual i que haga estat documentada en les fonts de Santa Margalida (per exemple, Cosme Garcia);

c) Que residissen a contrades afectades considerablement per l'emigració mallorquina (Xaló, Tàrbena, Benimassot, Tollos...);

d) En el cas que estassen casats, que el cognom del cònjuge fos també habitual a Santa Margalida, cosa que suposa eliminar dels càlculs els matrimonis contrets amb dones d'altres pobles —els matrimonis se solien celebrar en la població on residia la núvia— .

Per exemple, hem considerat els "*cònjuges mallorquins*" Martí Canet i Joana Fluixana com a molt probablement originaris de Santa Margalida pels següents fets:

1. Apareixen persones anomenades Martí Canet a Santa Margalida de forma interrompuda des del 1553 fins al 1613 (en aquest estim tots els homes amb aquest cognom nomien Martí);

2. El cognom de la seva dona —Fluixà— era un dels més freqüents de Santa Margalida: el portaven 9 caps de família el 1595, 11 el 1603 i el 13 el 1613 (el que que el col·locava, en aquesta talla, com el sisè llinatge més freqüent).

3. En la seva localitat de residència (Benimassot) també es documenten altres colons originaris de Santa Margalida.

Podrem afinar més els criteris d'identificació quan haguem buidat íntegrament els llibres sacramentals de matrimonis i bateigs de Santa Margalida de darreries del segle XVI i dels inicis del segle XVII. Tot plegat, es tracta d'una tasca lenta i complicada, que cal dur a terme per a cada colon, però que és l'única manera de proposar un origen concret amb una certa fiabilitat. Per la mateixa raó, hem deixat de banda una relació de prop d'una seixantena de colons, que podrien ésser originaris de Santa Margalida però per als quals, ara com ara, no podem proposar aqueixa identificació amb prou fonament. D'altra banda, cal tenir en compte que encara queden per consultar diferents arxius parroquials, en algun dels quals, com el de la Vall d'Alcalà, en Josep Costa va localitzar perdoncs nascudes a Santa Margalida.

3. Mallorca i Santa Margalida en els inicis del segle XVII

Els inicis del segle XVII eren moments difícils per al Regne de Mallorca. La gran intensitat del creixement demogràfic —molt important des de mitjan segle XVI— i la freqüència de les collites deficitàries agreujaren la situació del gruix de la població i les dificultats dels diferents àmbits administratius per proveir de queviures a les seves bosses més pobres. Santa Margalida no escapava a aqueixa situació de crisi. En les darreries del segle XVI Santa Margalida era una vila dedicada fonamentalment a l'agricultura i amb una població de prop de 2.000 habitants. Estava caracteritzada per la duresa del règim senyorial i per una polarització en la distribució dels béns molt accentuada. El 1578, el 96% de l'extensió del terme estava constituït per grans explotacions (possessions) i els immobles del 61% dels veïns posseïdors de béns —no tots en tenien— només suposaven el 7% del valor del terme¹¹. Aquestes desigualtats s'accentuaren per mor de la subdivisió patrimonial causada pel creixement accelerat de la població; un creixement que revestí proporcions espectaculars, tal com es desprèn de l'evolució del nombre de veïnats del terme que contribuïen a les talles i estims:

SANTA MARGALIDA (1459-1613)
EVOLUCIÓ DEL NOMBRE DE VEÏNATS DEL TERME
QUE CONTRIBUÏEN A LES TALLES I ESTIMS

Any	1459	1553	1567	1581	1595	1613

¹¹ Aqueixa descripció prové de Mas (1997).

TOTAL	95	204	307	336	389	480
1459:100	100	214,7	323,2	353,7	409,5	505,3
1553:100	-	100	150,5	164,7	190,7	235,3

Aqueix creixement de la població suposà un increment de les despeses de la hisenda municipal derivada de la compra de queviures, sobretot blat i ordi¹², cosa no féu altra cosa que contribuir a incrementar l'endeutament crònic que patia la municipalitat.¹³ A més, les possibilitats de recaptació del municipi estaven estroncades per la pobresa de la majoria de la població i, també, per l'elevat nombre d'insolvents.¹⁴ És precisament a una acta municipal del setembre del 1611, en què s'exposaven les dificultats recaptatòries, en què es localitza l'única referència explícita a l'emigració cap a València en els llibres de Consells municipals. *Los dinés faltan*, deia el jurat margalidà, *per so que hi a molts manfallits [deutors], los uns que són a València, altres que són morts*.¹⁵ A mitjan segle XVII, un síndic municipal de Santa Margalida també es feia ressò de l'emigració cap a València. Segons aqueix síndic, com a conseqüència dels plets que enfrontaven el municipi amb el comte de Santa Maria de Formiguera, la vila hauria perdut prop de 400 habitants, la majoria dels quals s'havien establert al regne de València.¹⁶

No és estrany, doncs, que la iniciativa repobladora dels senyors feudals valencians trobàs un ampli ressò a Mallorca, i tot fa suposar que les que les autoritats mallorquines no degueren posar cap impediment a la iniciativa, ja que l'emigració cap a València s'havia de nodrir potencialment dels estrats de població més baixos del Regne. A la tardor del 1611 a una sessió del Gran i General Consellja s'exposava que *per poblar lo regne de València ha buydat molt la gent de Mallorca y se'n buyden*. L'organització del procés migratori —possiblement afavorit pel fet que el virrei de Mallorca era un senyor valencià, Joan de Vilaragut— continua essent una incògnita, però l'èxit de la iniciativa —pensem— resulta fàcilment explicable: n'hi havia prou a prometre —i que la promesa fos avalada per les autoritats— terra a bastament a menestrals, jornalers i a pagesos que, o bé no en tenien, o els resultava insuficient per a la seva subsistència. Una gent —en paraules d'en Josep Costa— que, empesa per la necessitat, va esdevenir la "mà d'obra barata" disposada a repoblar les terres que els repobladors originaris del Regne de València abandonaven per mor del pes de les exigències senyorials.¹⁷

4. El procés de repoblació

Les dades a l'abast permeten afirmar que els illencs foren el col·lectiu més important establert a València després de l'expulsió dels moriscs. Tot i que també és destacable la presència d'eivissencs (sobretot de la vila d'Eivissa), el gruix dels colons illencs era d'origen mallorquí. Hem

¹² Poden servir d'exemple les següents: el 27 de març de 1603 el Consell de la Universitat de Santa Margalida resolgué prendre *alguna suma de forment de alguns particulars per a subvenir los poblados de nostre vila per arremediar las nasasitats de aquells*; el 29 d'agost de 1604 resolgué comprar blat i ordi per a repartir als pobres; el 21 d'agost, dedicar les rendes de l'arredament de les pastures comunals a comprar blat per a la botiga; el 5 de novembre de 1606, comprar 400 quarteres de blat; el 30 de novembre, comprar la primícia del rector per tal de disposar de cereals; el 10 de desembre, fer un tall per pagar 140 lliures degudes en concepte d'adquisició de blat; el 22 de gener de 1608, endeutar-se per valor de 400 lliures per comprar blat; el 30 de març, comprar 15 quintars d'arròs per a les famílies del terme; el 22 d'octubre, adquirir 300 quarteres de forment, mestall i ordi; el 3 de novembre de 1609, manllevar 100 quarteres de forment i 100 d'ordi; el 4 de desembre de 1612, deixar forment als veïnats per sembrar.

¹³ Agreujat per les despeses que suposaven els nombrosos plets, sobretot de caire antisenyorial, i per la resistència que oferia l'aristocràcia terratinent -poseïdora de la majoria del terme- a contribuir a les talles Antoni MAS *Desposseïció...*

¹⁴ Antoni MAS *Desposseïció...*

¹⁵ Arxiu Municipal de Santa Margalida, Consells, 9. Sessió del 21 de setembre de 1611.

¹⁶ Pere DE MONTANER-Aina LE-SENNE: "Aproximación al estudio de la formación de la clase noble en Mallorca: El patrimonio de los Formiguera en el siglo XVII" *Trabajos de Geografía* núm. 34, Palma, 1977-1978, 77.

¹⁷ Podeu veure una descripció més acurada del procés a Mas-Monjo (2000): "Repobladors mallorquins al Sud del País Valencià després de l'expulsió dels moriscs. Cap a un estat de la qüestió".

pogut documentar immigrants originaris d'una bona partida de localitats mallorquines (Alaró, Alcúdia, Algaida, Andratx, Artà, Calvià, Campanet, Campos, Capdepera, Ciutat de Mallorca, Felanitx, Inca, Lluçmajor, Manacor, Marratxí, Montuïri, Muro, Petra, Pollença, Porreres, Puigpunyent, sa Pobla, Sant Joan, Sant Jordi, Santa Margalida, Selva, Sencelles i Sóller) però sembla que la seva importància relativa fou molt desigual. De fet, les dades de què disposem indiquen que les poblacions més afectades per l'emigració foren Artà, Lluçmajor, Manacor, Santa Margalida —en aquesta població els emigrants degueren suposar entre el 10 i el 20% dels seus efectius—, Pollença, Andratx i els pobles de la seva comarca (Calvià, Puigpunyent), tal com es desprèn de la seva dispersió en diferents localitats valencianes i de la importància numèrica que assoliren en algunes.

5. L'establiment dels colons de Santa Margalida

El gruix dels colons de Santa Margalida es concentrà a la Vall de Xaló, sobretot a la vila del mateix nom —en molt menor mesura a Llíber—, a la població veïna de Tàrbena i, sobretot en els primers de la colonització, a la Vall de Seta. La resta es localitzen majoritàriament a altres contrades repoblades totalment o majoritàriament per colons mallorquins (com Castells o la Vall d'Ebo) i només es documenten de manera esporàdica en altres poblacions més llunyanes (com Dénia o la Font d'en Carròs). Cal fer esment que també hem documentats colons de Santa Margalida (*margalidans*) en altres poblacions, com Altea, Balones, Barxeta, Benidoleig, Favareta, Gaianes, Lorxa, Oliva, Orba, Parcent, els Poblets, Senija, Tàrbena, la Vall d'Alcalà, el Verger i Xeraco, però tot fa pensar, per la coincidència de prenom i llinatges que en la majoria dels casos es deu tractar de colons assentats anteriorment en alguna de les poblacions de la taula i que posteriorment es desplaçaren cap a altres poblacions, aspecte en què incidirem més envant.

6. Xaló: un cas notori de mallorquinització

La singularitat del procés d'assentament de colons margalidans és el seu establiment massiu a Xaló. Es tracta sens dubte d'un cas sense parió entre la resta de comunitats de nova creació al segle XVII, ja que en la majoria dels pobles que reberen població insular no hi sol haver un predomini de colons d'un mateix origen, o almanco amb una proporció comparable a la de Xaló¹⁸. Ara com ara, l'únic cas comparable és el cas de la vila veïna de Llíber —on la gran majoria de colons procedien de Lluçmajor—, però molt manco important en termes numèrics. També resulta significatiu, però en menor grau, el predomini dels colons de Pollença a l'alta Vall de Guadalest i dels artanencs a la Vall d'Alaguar (a on també són nombrosos els colons originaris de pobles confrontants amb Artà, com Manacor i Petra).

En Josep Costa ja es referí a la "mallorquinització" de determinades poblacions. Aplicam aquest terme a aquelles poblacions que en la seva carta pobla i en els primers establiments mostren l'assentament de colons d'origen predominantment valencià, d'altres orígens o mixt —sobretot valencians i mallorquins— i en les quals posteriorment, s'observa un augment molt significatiu del percentatge de colons mallorquins. Xaló, com es podrà observar tot seguit, en constitueix un dels exemples més espectaculars.

Per il·lustrar-ho hem comparat la nòmina d'establerts a la carta pobla del 1611¹⁹ amb la dels caps de família del 1646.²⁰ Som conscients de les limitacions d'aquest mètode —per exemple, de la possibilitat que la relació del 1646 no siga completa—, però aquesta comparança ens permetrà copsar les equivocacions a què pot portar establir, com ha estat habitual, l'origen dels colons únicament mitjançant l'estudi de les cartes pobles.

¹⁸ Per exemple, a Fageca-Famorca es documenten colons nadius de Manacor, Lluçmajor, Puigpunyent, Artà, Capdepera, Santa Margalida, Montuïri, Sencelles, Porreres, Ciutat de Mallorca, Petra, Alaró i Alcúdia.

¹⁹ ADV: Fons Duquessa d'Almodòvar, Drets Senyorials, anys 1801-1815, capsa núm. 3.

²⁰ ARV: Generalitat, 4826, fol. 256.

6.1. De 1611 a 1646

Com és habitual, la carta pobla de Xaló no indica quin és l'origen dels colons. Per mor d'això, per conèixer-lo hem hagut de fer servir la seva identificació amb les persones de les quals s'assenyala el seu origen en els *Quinque libri* de l'Arxiu Parroquial de Xaló. Així, sembla que dels 35 colons establerts a Xaló el 1611, la majoria —19 (54,2%)— sembla que eren d'origen valencià.²¹ De la resta, 11 (31%), devien procedir de Mallorca, sobretot —9 (el 6%)—, de la vila de Santa Margalida,²² segons hem pogut documentar a documentació posterior; dels altres dos, el seu origen mallorquí és només possible.²³ Apareixen també un colon eivissenc, de llinatge Serra, i dos de castellans, de llinatge Martines. A dos llinatges (Bosch, Sala) mentre no disposem de més dades, caldrà incloure'ls dins la categoria d'homòfons,²⁴ atès eren freqüents tant a Mallorca com a València.

El 1646 s'havien produïts canvis molt importants en la distribució per orígens de la població. Havien desaparegut el dos llinatges que havíem considerat homòfons i així també els dos que havíem considerat mallorquins, el castellà i un de margalidà (Quecles), però la dada més significativa és la pèrdua de la gran majoria —12— dels 15 llinatges valencians. Contràriament, apareixen un gran nombre de nous llinatges. Tal com es desprèn de la consulta de fonts posteriors, la gran majoria dels nous llinatges (aproximadament 25, el 78%) eren mallorquins. D'aquests, tres —Font, Ribes i Serra— també els portaven gent d'altres orígens: de Catalunya, en el cas de Font; d'Eivissa, en el de Ribes i Serra. Però tant en un cas com en un altre, els d'origen mallorquí eren majoritaris. Entre els nous llinatges destaquen 15 llinatges originaris de Santa Margalida (46,8% dels nous llinatges): 10 documentats a Xaló com exclusivament com d'aqueixa població²⁵ i 5 més que també els portaven persones originàries de Santa Margalida.²⁶

CARTA POBLA DE XALÓ (1611)

CAPS DE FAMÍLIA DE XALÓ (1646)²⁷

²¹ Andrés (2), Banyuls, Berenguer, Bernabeu, Bertomeu, Boix, Borau, Ferrer, Gavilà, Penyalba, Ridaura (2), Ronda, Rubio (2), Valero i Vallés, dels quals hem pogut conèixer parcialment quin era el seu origen (Alcanalí, Benissa, Castelló de la Ribera, Dénia, Mutxamel i Xàbia).

²² Albanell (2), Castelló, Mestre, Muntaner, Pastor, Quecles i Serra. Pel que respecta al colon Joan Font, cal tenir present que es podria tractar tant de l'originari de Santa Margalida com d'aquell que era natural de la vila penedesenca del Vendrell, ambdós residents a Xaló en dates més tardanes.

²³ Es tracta dels cognoms Maçanet —molt freqüent entre els colons mallorquins— i Oliver (aquest darrer apareix documentat espeses vegades a l'Arxiu Parroquial de Xaló i té el seu origen a Lluçmajor).

²⁴ Hem anomenat "homòfons" els cognoms que existien tant a Mallorca com a València abans de l'expulsió dels moriscs i dels quals, per açò mateix, no en podem assegurar quin era el seu origen si aqueix no es pot establir mitjançant altres fonts. Sovint es tracta de cognoms realment idèntics; però hi ha casos que contenen trets fonètics divergents, que fins i tot apareixen reproduïts ortogràficament, i que, com que a l'oida valenciana s'identificaven, suposaren finalment l'assimilació cap a la forma valenciana (*Gener/Janer* > *Giner*, *Ribas/Ribes* > *Ribes*). Aquesta "homofonia" féu confondre també llinatges que tenien ètims diferents, com per exemple *Morei* > *Morell* (segons en Moll: 128, 330), o *Gibert* > *Gisbert* (segons en Moll: 155, 154 —es pot resseguir aquesta darrera evolució comparant l'onomàstica de la carta pobla de la vall de Seta i la de l'Arxiu Parroquial de Benimassot—). Pel que fa als cognoms margalidans hem tingut en compte la seua distribució coetània en molts casos pels pobles més immediats i també que en un mateix poble poden conviure persones amb cognoms iguals o similars però d'origen divers. Hem documentat, per exemple, a l'arxiu parroquial de Xaló, mallorquins amb els cognom Ga(r)cia(s) i valencians amb el mateix cognom Garcia (de Gandia i d'altres orígens desconeguts), valencians de les veïnes localitats de Benissa o Teulada amb el cognom Malonda (quan aquest cognom es localitza a Fageca, Tollos i la Vall d'Alcalà com a margalidà). A la Vall de Guadalet coexisteix *Font* de Santa Margalida (Mateu Font, establert a Alfofra, baronia de Confrides) i *Font* valencià de Russafa (Pere Font, establert a Benimantell); a Xaló conviuen els *Font* margalidans, majoritaris, i els *Font* catalans, arribats des del Vendrell (així al cens de 1646 es distingeix un "*Antoni Font mallorquí*" i un "*Antoni Font català*").

²⁵ Alòs, Calafat, Capó, Estalric, Molines, Monjo, Omar, Ordines, Pont i Server

²⁶ Segons les dades de l'Arxiu Parroquial de Xaló, alguns llinatges eren duts per mallorquins d'altres poblacions. De Femenia hi ha parroquians documentats que són originaris de Santa Margalida, Manacor i Lluçmajor; de Ferrà, de Santa Margalida i alguns de Lluçmajor; de Garcia, de Santa Margalida, Ciutat de Mallorca i Lluçmajor; i de Rosselló, de Santa Margalida, Ciutat de Mallorca i Alaró. Hi ha també constància d'alguns alaronencs de llinatge Serra.

²⁷ La casella dels caps de família amb cognom d'origen català i eivissenc vénen inclosos a la que dona referència dels no exclusivament mallorquins (=margalidans). A partir de la reconstrucció —parcial— de bona part de les famílies de Xaló ens proporciona dades més concretes pel que fa a l'origen dels cognoms, que apareixen en la llista del 1646, les quals, així i tot, s'ofereixen només a tall estrictament orientatiu. Sembla que hi havia 3 caps de família de cognoms Font d'origen mallorquí i 3 d'origen català; l'origen de l'altre no es pot establir. Dels Ribes sembla que n'hi havia un d'origen mallorquí i un

Llinatge	núm.	%	persones	%
CASTELLÀ	1	3,4	2	5,7
EIVISSENC	1	3,4	1	2,9
MALLORQUÍ	10	34,5	11	31
Llucmajor	1	3,4	1	2,9
Santa Margalida	8	27,6	9	26
MALLORQUÍ?	1	3,4	1	2,9
VALENCIÀ	15	55,5	19	54,2
VALENCIÀ?	2	7,4	2	5,7

Llinatge	núm.	%	persones	%
ARAGONÈS	1	2,2	1	1,2
(CATALÀ)	(1)	(2,2)	(3)	(3,6)
(EIVISSENC)	(2)	(4,5)	(2)	(2,4)
MALLORQUÍ	29	65,9	47	57,3
Ciutat de Mallorca	1	2,2	1	1,2
Manacor	1	2,2	1	1,2
Llucmajor	3	6,8	5	6
Pollença	2	4,5	3	3,6
Santa Margalida	18	40,9	32	39
no exclusivament margalidà	1	2,2	2 1 <i>Sta</i> , <i>Mda</i> .	2,4 1,2
mallorquí indeterminat	3	6,8	3	3,6
no exclusivament mallorquí	3	6,8	21 10 <i>Sta</i> , <i>Mda</i> 3 <i>dubtosos</i>	25,6 14,6 3,6
VALENCIÀ	9	20,4	12	14,6
VALENCIÀ?	2	4,5	2	2,4

El 1646, Xaló havia passat a ser una població d'origen majoritàriament mallorquí: almanco 59 caps de família (el 72%) eren d'origen mallorquí. A més, contràriament a la desaparició del gruix dels cognoms valencians o d'altres orígens, cal fer esment en l'estabilitat dels cognoms mallorquins, dels quals només en desaparegueren tres. Però, el més destacable és que aproximadament 43 veïns (el 52,4% del total absolut) fossen originaris d'una sola població, Santa Margalida. El predomini dels colons originaris d'aquesta vila segurament es convertí en un factor d'atracció de nous colons d'aqueix mateix origen, instal·lats prèviament a pobles de la contrada —per exemple, a Líber (Monjo) i a Tàrbena (Molines)— o, probablement, arribats a dates més tardanes, atès que no hem documentat la presència de persones amb cognoms com Buades, Omar, Ordines o Sequier a la pràctica totalitat de cartes pobles que hem tingut ocasió de consultar.²⁸

7. La dispersió dels colons

d'origen eivissenc, d'un altre no en podem agosarar el seu origen. De Serra probablement n'hi havia 8 d'origen margalidà i 1 d'eivissenc. Els no exclusivament margalidans són els Rosselló, un dels quals era de Santa Margalida i l'altre de la Ciutat de Mallorca.

²⁸ Actualment a Xaló els cognoms margalidans continuen essent característics de la població; es conserven —almanco— Albanell, Alòs, Calafat, Castells, Femenia, Ferrà, Font, Mengual, Mestre, Molines, Monjo, Ordines, Pastor, Rosselló, Serra, Server, Vidal i Vives, alguns dels quals varen desaparèixer a Santa Margalida (com Albanell i Mestre) o han minvat molt la seva freqüència (com Monjo i Molines). La presència de cognoms originaris de Santa Margalida resulta significativa a altres poblacions com Tàrbena. En aquesta població, on no hi va haver un predomini de l'element margalidà a la seua repoblació, té com a segon cognom més nombrós (sens dubte un dels més característics o "típics") un cognom vingut des de Santa Margalida al 1611: Molines. D'un cens de 715 habitants, 80 persones porten de primer llinatge Molines. També resulten significatius numèricament, per la seva freqüència, Monjo i Calafat, també originaris de Santa Margalida (vegeu Monjo 2000: 17). Respecte d'això no hi és de més recordar que les poblacions de Tàrbena i Xaló s'han agermanat recentment amb Santa Margalida.

Ja en la primera meitat del segle XVII es documenta una gran mobilitat dels nous habitants de les localitats afectades, en major o menor mesura, per la repoblació. En James Casey (1981:209) definia tres etapes en el procés de repoblació, a partir de l'estudi particular de Pedralba (Camp del Túria) però que podrien servir per explicar la trajectòria demogràfica d'altres localitats. En Casey constata una aflluència massiva de colons en el període 1610-1611 (període en què es redactaren la majoria de les cartes pobles), una etapa de forta renovació entre la primera generació de colons (fins devers 1630), i finalment un període d'estabilitat i de creixement dins de cada nova comunitat (1630-1640). Una part significativa, doncs, dels signants de les cartes de població i dels receptors de terres en establiments no varen romandre a la població on s'havien adreçat per establir-se; de fet, els canvis de residència dels colons varen ser molt habituals, sobretot en els primers anys de la repoblació. Segurament les causes d'aquests desplaçaments eren la recerca de millors condicions d'establiment o d'una major dotació patrimonial. Això féu que en molts de casos es produís una important renovació de la població, si la comparem amb la consignada en els primers assentaments. Una renovació en la qual, a molts d'indrets de la Marina i de les seves rodalia, varen predominar els colons mallorquins, disposats –o resignats– a acceptar condicions d'establiments oneroses o patrimonis poc atractius. Aquesta renovació va tenir una gran repercussió en l'onomàstica de cada comunitat. L'estudi d'aquests moviments de població resulta particularment interessant perquè constitueixen la base del que serà l'onomàstica característica de cada comunitat. En pot servir d'exemple, entre molts d'altres, el cas del colon margalidà Miquel Monjo. Casat el gener de 1609 amb la margalidana Antonina Femenia a Santa Margalida,²⁹ apareix documentat per primera volta a València en els establiments de l'Abdet (Vall de Guadalest), al 1611.³⁰ L'arxiu parroquial de Beniardà permet localitzar-lo encara a la Vall el 1613, juntament amb la seva esposa. Però, per una partida de matrimoni de Benimassot, sabem que al 1628 s'havia establert a la vall de Seta i que anteriorment havia residit a la Vall d'Ebo, on va néixer la seva filla Catalina.³¹

Una mostra clara i llampant de la intensitat d'aquesta mobilitat primerenca dels colons margalidans –i en general, de tots els mallorquins– és l'augment –si ho comparem amb documents anteriors, com les cartes de població– de la presència dels cognoms d'origen mallorquí en les llistes de veïns del 1646. Només a tall d'exemple, i ara fem referència només als llinatges procedents de Santa Margalida, l'aparició del cognom Calafat a Benidoleig, Tàrbena i la Vall d'Ebo; del cognom Femenia a Benissa, els Poblets, Sagra, Tormos, la Vall d'Alaguar i la Vall d'Ebo; del cognom Font a Senija i Tomos; del cognom Monjo a Orba, els Poblets, Tàrbena, la Vall d'Ebo i Xaló; del cognom Ribes a Parcent, Xaló i la Vall d'Ebo...

Aquest flux migratori, que es va perllongar durant les centúries següents, és segurament l'origen de la presència de molts dels cognoms d'origen mallorquí que trobem escampats per les comarques centrals valencianes.

8. L'aportació onomàstica dels colons margalidans

Si ens centrem en els cognoms eixits de la vila de Santa Margalida hem de distingir els cognoms que suposaren una aportació a l'onomàstica valenciana, perquè no hi havien entrat amb la Conquesta catalanoaragonesa, i aquells que ja tenien carta de naturalesa al regne de València.

Entre els primers, els presumptament documentats al País Valencià per primera volta al segle XVII³², hi ha *Amengual-Mengual*, *Babiloni*, *Capó*, *Estalric*, *Femenia*, *Ferrà*, *Fluixà*, *Molines*, *Omar*, *Ordines*, *Pisà*, *Quecles*, *Sequier*, *Server*. Cal assenyalar que d'alguns d'aquests llinatges la novetat és la forma, ja que hi ha documentació antiga de formes amb una versió diferent, perfectament assimilable a la forma insular. Com ara, són formes paral·leles de *Amengual-Mengual*

²⁹ ADM I/66-M/1.

³⁰ ARV, Reial Audiència, Processos II, lletra M, núm. 1333.

³¹ La partida de matrimoni de la seua filla Catalina diu que és "*natural de Ebo y abitadora en lo Rafalet*".

³² Prenem com a referència bàsica d'estudi l'índex de cognoms elaborada per n'Enric Guinot a *Els fundadors del regne de València*. Reconeixem que hauria calgut resseguir l'estudi de l'evolució dels cognoms al llarg de l'Edat Moderna per conèixer l'estat immediatament anterior a la repoblació. Com que ara no ens ha estat possible, per raons de temps, dur a terme aquesta tasca més que en algun cas particular, deixem la porta oberta a les matisacions que s'aniran fent en futures investigacions més profundes.

que existiren a València les variants *Armengol-Armengou-Armengot-Mengot*, de *Ferrà: Ferran, Ferrando*; de *Fluixà: Foixà*; de *Estalric: Hostalric*, de *Molines: Molina, Molins, Molinos*; de *Pisà: Pisano*; de *Quecles: Clergue, Desclergue*; de *Server: Servés*. En el cas de *Ferrà, Fluixà* o *Quecles* es veu ben clarament que de l'illa ens hi arriben evolucions tardanes de les formes medievals documentades tant a València com a Mallorca.

La majoria, però, són llinatges ja presents al regne de València des d'època medieval, com és el cas de *Albanell, Alòs, Calafat, Capdebou, Canet, Castelló, Font, Garcia, Gi(s)bert, Guaita, Joan, Malonda, Mas, Mestre, Monjo, Montaner, Pastor, Perelló, Pont, Ribes, Riera, Roig, Rosselló, Serra, Siurana, Vidal, Vives...* Alguns, fins i tot, ja estan o han estat documentats en algun punt de la mateixa àrea en què hem centrat el nostre estudi (Marina-Comtat-Safor): *Alòs, Canet, Castelló, Font, Garcia, Gisbert, Joan, Malonda, Mas, Mestre, Pastor, Perelló, Roig, Serra, Siurana, Vidal, Vives*. En aquest cas, per consegüent, la novetat haurà de ser la presència en aquesta d'àrea d'una colla de llinatges que no hi eren presents anteriorment i que no procedeixen d'altres comarques valencianes, sinó d'ultramar. Aquests cognoms nouvinguts són: *Albanell, Calafat, Capdebou, Bonet, Guaita, Monjo, Montaner, Pont, Ribes, Riera, Rosselló*.

9. Alteracions formals

En aquest apartat analitzem les variants formals que han sofert els cognoms a la documentació. Algunes no són més que confusions o alteracions ocasionals; d'altres, en canvi – d'ací l'interès del seu estudi –, han donat peu a versions formals dels cognoms primitius, part de les quals s'han mantingut fins ara. L'origen d'aquestes variants pot ser l'adaptació dels cognoms insulars a la fonètica valenciana, però també fenòmens lingüístics més mecànics o senzilles reinterpretacions.

9.1 La fonètica dialectal als cognoms mallorquins

És interessant d'analitzar com varen ser representats gràficament els cognoms illencs pels escriptors valencians quan entraven en joc trets fonètics característics dels dialectes insulars. Molts d'aquests trets diferencials balears no foren tinguts en compte: entenem ací que hi degué haver una adaptació a la realitat fonètica valenciana, la qual, com veurem, reponia sovint a l'estàndard gràfic català.

En aquest punt s'ataïlla alguna diferència dins els documents. Mentre que la documentació més antiga (per exemple, les cartes de població, els documents d'establiment de colons —la majoria del període 1610-1611—) sol representar encara en gran mesura alguna característica dialectal balear, posteriorment, com podem observar en diversa documentació (arxius parroquials, censos, capbreus) aqueixos trets generalment ja han desaparegut, i no ens arriben fins a l'actualitat.

9.1.1 La iodització

A les cartes de població de l'Atzúvia (1611) i de la Vall de Gallinera-Ebo (1611) veiem ben representat ferm aquest fenomen, que, com és sabut, dins el conjunt dialectal català, és una solució fonètica pròpia del bloc oriental.³³ Reapareix després en algun text més tardà, com són documents de delimitacions de fites Tàrbena (1616-1618),³⁴ i més esporàdicament i de manera totalment excepcional, en algun document sacramental o dins el cens de la Generalitat (1646).³⁵ En

³³ Trobem així *Cortei* ("Cortey") al document de l'Atzúvia [vid. Roc Chabàs: *El Archivo. Revista de Ciencias Históricas*, IV, 1890, pp. 393-395] i *Fiol* i *Maiol*, ("Mayol") —però *Cortell*— al de la Vall de Gallinera-Ebo [vid. AHN, Osuna, llig 563, núm. 44].

³⁴ Tant al segon llibre d'establiments (1616) [reproduït a la tesi de llicenciatura de na M. Carmen Cases] com a un document referit a les terres de l'església (1618) [APT: reproduït al *Título de las tierras que posee esta iglesia parroquial de la baronía de Tàrbena, su origen y estado hasta el presente 1757*] apareix *Morei* ("Morey").

³⁵ Són restes excepcionals d'aqueixa característica dialectal *Fuiana*, que trobem a Xaló encara al 1641 [APX: QL 1628, Matrimonis, f. 14], *Fiol*, que podem llegir als *Quinque libri* Xaló (1633) [APX, QL 1628, Bateigs: f. 8] i del raval d'Oliva (1643) [APRO: QL 1624, Matrimonis, f. 41v.] i als censos de 1646 de Pedreguer [ARV: Generalitat 4828, f. 389] i d'Oliva [ARV: Generalitat 4829, f. 112] o *Pueres* per *Paeres* (<*Paieres* / *Palleres*) de Benimassot (1628, QL 1611, Matrimonis) que

canvi, la majoria de texts posteriors als documents jurídics de repoblació solen mostrar-nos sempre la grafia "ll"; és a dir, representen la solució catalana occidental —o millor dit, l'estàndard—. ³⁶ I no ens ha de venir de nou el rebuig d'aquest tret dialectal. A banda que molt sovint els cognoms representen topònims o cognoms ben coneguts a València i, per tant, eren d'automàtica adaptació a l'ús valencià (*Castelló, Perelló, Rosselló*), era ja un costum gràfic mallorquí optar per les formes més estàndards. Si revisem els cadastres de Santa Margalida del període 1459-1682 veurem que llevat de *Morey / Moray*, que sempre apareix amb el tret ioditzant (com succeeix esporàdicament a València i encara ara a Mallorca), a la resta de cognoms hi ha una total vacil·lació. ³⁷

9.1.2 La neutralització de les vocals aa i ee àtones

Pel que fa a la volcal neutra, creiem justificar la presència de determinades grafies anòmales de *e* o de *a* àtones com a reflex oscil·lant de la seua representació, ³⁸ desconegut dins l'inventari fonètic del català occidental. Això sí, es tracta sempre de mostres aïllades, no sistemàtiques, accidentals; per tant, no representatives. ³⁹

Per exemple, els documents d'establiments de Tàrbena (1612) ⁴⁰ encara ofereixen interessants mostres oscil·lants de vocal neutra posttònica: *Bennàssar / Bennàsser, Fàbregas / Fàbregues, Llaneras / Llaneres*. ⁴¹ La vocal neutra pretònica potser podria justificar la presència de formes com "*Delmau*", "*Emengual*", "*Perató*", "*Selua*" (*Selvà*) —i la seua feminització, "*Seluanà*" (*Selvana*)—, "*Sifra*"; que apareixen dins alguns texts en lloc de *Dalmau, Amengual, Perató, Salvà, Cifre*. ⁴² I potser també aquest fenomen explicà la divergència *Estalric / Estelric*. ⁴³

9.1.3 L'afèresi

Encara que aquest no és un tret exclusiu del mallorquí sí que n'és molt característic i pot explicar l'origen de l'evolució valenciana d'alguns cognoms vinguts de les Illes. És el cas del cognom *Mengual*, un dels més característics del Marquesat, que s'ha imposat en detriment de la forma original *Amengual*. ⁴⁴

fins i tot ens documenta per escrit l'elisió de la iod, un fenomen freqüent en mallorquí quant està en posició intervocàlica i en contacte amb una *e* (Veny: 61).

³⁶ Així, trobem *Cortell* a la Vall de Gallinera, la Vall d'Alcalà, Pego; *Fillol* a Xaló; *Mallo* a Mira-rosa, Murla, Oliva, Pego; *Morell* a Mirafior, Tàrbena.

³⁷ Amb el triomf de les formes no ioditzants per a *Castelló, Perelló* i *Rosselló* (amb excepció de l'any 1459: *Castayó*, 1613: *Castayó, Rosayó*, i 1682: *Pereyó*) i amb el triomf de les formes ioditzants per a *Vey* (amb excepció de 1515, 1553: *Vel*, i 1567: *Vel*).

³⁸ En ocasions ens és difícil precisar si es tracta d'aquesta confusió fonètica o d'una reinterpretació analògica. Per exemple, la forma *Delmau* per *Dalmau*, que podem llegir als cens de 1646 de Pedreguer deu estar molt influïda pel nom *delme*, o *Selvà* per *selva*. En tot cas la neutralització de la pretònica és el factor que ha permès la ulterior associació.

³⁹ I que haurien de distingir-se dels resultats fonètics explicables des del valencià, documentats en altres fonts. Pot haver assimilació a *Alamany* (com a *Sabastà*), la influència de la vocal oberta de l'arrel ha creat el derivat *sotarrí*.

⁴⁰ ARV, escrivà Joaquim Martí, 1612, protocol 10.187, mà 4.

⁴¹ Però, contràriament al que s'esdevé a Mallorca, s'han generalitzat arreu els finals en *-es*, assimilats, com era d'esperar, a la pronúncia valenciana dels plurals femenins. Majoritàriament hi ha, per consegüent: *Carrerres, Ga(r)cies, Molines, Moragues, Ordines, Quecles, Ribes, Vives*...

⁴² Documentem *Deumau* a Pedreguer (cens de 1646); *Emengual* a Xaló (1630: APX, QL 1628, Difunts: f. 12v); *Perató* a la Vall d'Alaguar i a la Vall de Gallinera (cens de 1646. ARV, Generalitat 4825, f. 347; ARV, Generalitat 4828, fol. 349); *Selvà* a Tàrbena (llistat de confreres de la confraria del Roser de 1629, APT, *Libro de la Cofradia de la Madre de Dios del Rosario de Tàrbena*) i a Xaló (1635: APX, QL 1628, Bateigs: f. 12) i *Sifra* a Castells i a Tàrbena (cens de 1646: Generalitat 4828, f. 339; ARV, Generalitat 4828, f. 322).

⁴³ La divergència formal del cognom *Estelrich* (segons la grafia mallorquina) o *Estalrich* (segons la grafia valenciana, present encara, com ara, a Castells —de la forma metatitzada parlarem més envant—) és potser una recialla de la diferent interpretació de la vocal neutra. I el cert és que de vacil·lacions n'hi varen haver, com podem atàllar als arxius parroquials: tot i que la forma predominant és *Estalrich* (escrit freqüentment *Stalric, Stalric*), com podem trobar als arxius parroquials de Beniardà, Benimassot, Fageca, Tàrbena, Xaló, la Vall d'Alcalà; també pot documentar-se alguna forma amb *e*, en alguna partida de l'APX: "*Sterlich*" (1640) [QL 1628, Matrimonis, f. 13], "*Sterlic*" (1653) [QL 1628, Difunts, f. 25v].

⁴⁴ La forma *Mengual* té documentació ben primerenca, la podem llegir, com ara, a la carta pobla de Tàrbena (1610) —i als *Quinque libri* més antics de Fageca, Xaló, la Vall d'Alaguar. La forma *Amengual* encara sobreviu als textos siscentistes; per exemple en alguna partida dels documents sacramentals de Tàrbena, Xaló o la Vall d'Alcalà [AP Tàrbena: QL 1620, Bateigs: partides de 1621 i 1624; Vid. la forma *Emengual* estudiada *supra*; Vid. Vicens 1987], juntament amb

9.1.4 L'oscil·lació de les oo i uu àtones

Documentem casos de l'oscil·lació contextual de les vocals *o* i *u* a causa del contacte amb les nasals al cognom *Muntaner*, d'on, contràriament al que ha succeït a Mallorca, n'ha predominat fins ara la solució amb la vocal velar oberta a València: *Montaner* (actualment encara, per exemple a Lorxa o la Vall d'Ebo).⁴⁵

9.1.5 El tancament de la e per influència de la iod

El cognom *Siquier*, que és una paraula derivada que representava el fenomen del tancament de la *e* tònica per la influència de la iod (força habitual sobretot en els dialectes orientals), va ser assimilat per la solució fonètica més habitual a València; com podem veure sense excepcions als arxius parroquials de Benimassot, Fageca o Dènia.

9.2 Altres fenòmens fonètics

9.2.1 Assimilacions i la dissimilacions

Hi ha ocasions en què a la península es conserven formes més arcaïques que a l'illa, o solucions diferents d'antigues oscil·lacions. És el cas del cognom *Babiloni*, documentat a Xaló, que havia estat una forma molt minoritària als cadastres margalidans dels segles XVI-XVII, de front a la forma assimilada *Bibiloni*.⁴⁶ Tanmateix en passar a València evolucionà diversament cap a una nova forma assimilada: *Babaloni*—amb la variant femenina *Babalònia*.⁴⁷

Un altre exemple d'assimilació és la forma *Feminia* per *Femenia* que hem trobat ocasionalment als arxius del raval d'Oliva i de Xaló.⁴⁸

El cognom *Quetgles*, de típica factura mallorquina, és una peculiar derivació de la forma *Clergues*⁴⁹ que no s'ha deturat en la seua evolució en entrar dins les terres peninsulars; segurament per la seua forma tan particular i sens dubte cacofònica. Les formes més conservadores, les més acostades a l'original,⁵⁰ són *Quecles* de Xaló i *Quegles* de Tàrbena;⁵¹ sense la geminació de la velar i amb una solució diversa, sonora o sorda. A Xaló se n'originaren posteriorment altres curioses derivacions: *Clecles*, *Clequels* i *Tecles*.⁵² La primera d'aquestes formes és clarament un cas

algunes formes paral·leles com *Almengual*, *Armengual* o *Armengol*. Documentem *Almengual* al primer llibre de bateigs de Tàrbena (partides de 1623 i 1627); *Armengual*, als documents d'establiments de Tàrbena (1612, 1616), en l'inventari de les terres de l'església de Tàrbena (1618) i a l'arxiu parroquial de Xaló (1631: QL 1628: f. 6), i *Armengol*—una forma més arcaïca, més específicament valenciana— a la carta de població de la vall de Xaló (1611) i als documents d'establiments de Tàrbena (1612, 1616). Sens dubte el cognom *Brines* ha tingut la mateixa trajectòria: la forma antiga, *Abrines*, es pot llegir encara a l'arxiu parroquial de Tàrbena (1629); la forma *Elbrines*, que apareix a Oliva [APRO: QL 1624, Matrimonis, f. 2], n'és una variant molt similar a *Almengual*; la forma escapçada, *Brines*, ja apareix a la documentació de Tavernes de la Vallidigna a la segona meitat del segle XVII [Ciscar 1998: 286].

⁴⁵ En valencià són ben diverses les solucions en aquest context, segons els parlars o parlants. De ben diversa manera se sent pronunciar: *muntanya*, *muntera*, *Montesa*, *Montfort*, *Montnegre*, *Montot...*, per posar exemples dins la mateixa família. És freqüent d'atestar diverses formes en una mateixa sèrie documental al segle XVII, com a prova d'aqueixa oscil·lació.

⁴⁶ Precisament l'excepció és, al cadastre de 1613, "*Pere Babilon*", al qual retrobem a l'arxiu parroquial de Xaló des de 1620 [QL 1620, Matrimonis, f. 2-2v].

⁴⁷ Açò succeeix en encetar-se el *Quinque libri* de 1628 de Xaló, i mudar l'escrivà. Així trobem les formes "*Pere Babilon*" (1636) [QL 1628, Bateigs, f. 14], "*Catalina Babalònia*" (1637) [QL 1628, Bateigs, f. 15]. Aquesta forma xalonera es degué escampar cap a altres localitats. Tenim constància que a Piles (horta de Gandia) hi havia establert un "*Pere Babalon*" —així ho veiem, com ara, al cens de 1646. Una altra variant, aïllada, deu ser també la forma femenina *Babolina* (1638) [APX: QL 1628, Matrimonis, f. 12v.).

⁴⁸ APRO: QL 1606, Difunts: f. 278; APX, QL 1628, Bateigs: f. 14.

⁴⁹ Sembla que es tracta de la forma pluralitzada de *Clergue* (Moll: 290).

⁵⁰ *Quetges* és la forma més difosa immediatament abans de la repoblació; però als cadastres de Santa Margalida dels segles XVI-XVII, com ara, ens n'ixen altres variants: *Cleges* (1567), *Quegles* (1553, 1581, 1595).

⁵¹ "*Margalida Quecles*", "*Sebastià Quecles*", "*Miquel Quecles*" (1621); "*Margalida Quegles*" (1627).

⁵² Pot comprovar-se la documentació de les mateixes persones amb una grafia divergent. De *Clequels*: "*Margalida Quequels*" (1628). *Clecles*: "*Macià Clecles*" (1630); "Foren testimonis del matrimoni *Miquel Clecles*, sastre..." (1635);

d'assimilació consonàntica (*Clecles < Quecles*), la segona en deu ser una derivació secundària per metàtesi, però més difícil d'aclarir és la tercera com a dissimilació si no veiem que hi haja ajudat la falsa etimologia —una errònia associació amb el substantiu *tecla*. Ens interessa especialment aquesta darrera forma, perquè és precisament aqueixa la que passà a Altea i és l'única que s'ha mantingut fins avui.⁵³

9.2.2 Metàtesis

La metàtesi ha creat a partir de la forma *Estalrich* la variant *Estarlich*, la similitud articulatòria d'aquests dos sons contigus n'ha degut facilitar la confusió.⁵⁴

9.2.3 Sons epentètics

A l'arxiu parroquial de Xaló hem documentat en alguna ocasió una -g- intervocàlica que forma un hiat dins el cognom *Siurana*, creant-se així la variant *Sigurana*.⁵⁵

9.3 Casos especials

La confrontació de documents ens ha deixat veure anomalies formals que fugen de tota aparent explicació. Com ara, el cognom *Capdebou* apareix a la documentació parroquial de Santa Margalida amb la variant *Bou*, o millor a l'inrevés, *Capdebou* en deu ser la forma més familiar, tramesa al registre escrit a Xaló. El cognom *Omar* sol venir representat a la documentació de l'arxiu parroquial de Santa Margalida amb un ventall de variants que ens astora: hi ha una correspondència entre els llinatges *Omar* i *Pons* que fa que en algunes ocasions apareguen junts (*Homar Pons*, *Pons Homar*) i d'altres separats; però ara per ara no podem esbrinar la raó d'un desgavell com aqueix.⁵⁶ Més curiós és el cas d'en *Martí Cerdà "Llebro"*,⁵⁷ que deu ser segurament el qui apareix al cens de Castells de 1646 amb el nom *Martí Llebro*: segons es veu el renom és de bona veritat l'element identificador d'aquest colon i s'ha tornat cognom, almenys en aqueix document.

"Margalida Clecles", "Miquel Clecles" (1636); "Miguel Clecles, sastre, hijo de Miguel Clecles i Fr[ancisc]ca Riera" (1644). Tecles: "Margalida Tecles" (1628, 1636), "Francina Tecles, Miquel Tecles" (1647).

⁵³ Vegeu un extracte d'una partida matrimonial que dona dades d'aquest empelt: "Amonesté a Frar^{ca} Tecles, doncella natural de Xaló, abitadora de Altea" (1630) [APX, QL 1628, Matrimonis: f. 4v]. Posteriorment, la documentació siscentista d'Altea no coneix una altra variant d'aquest cognom: "Maria Tecles" (1641), "Francisca Tecles" (1641), "Sebastià Tecles", (1654), "Macià Tecles" (1665)...

⁵⁴ La forma nova apareix ja, ocasionalment, a Benimassot (1615) [APBm: QL 1611, Bateigs: f. 1]; Fageca (1624) [APF: QL 1611, Bateigs, f. 6] o Xaló (1640) [APX: QL 1628, Matrimonis, f. 13]. La forma primitiva es conserva actualment a Castells però no és la majoritària al País Valencià. Més al nord (a Tous, Antella, Alberic, l'Alcúdia, Benimodo...) hi ha *Estalric*. En Moll (187) proposa dos ètims diferents per a aquest cognom, els topònims *Hostalric* i *Estarlich* (aquest darrer representaria el nom antic d'Àustria), donant a entendre que les dues formes poden ser independents. Però la documentació més antiga dona preferència més aïna a la primera etimologia proposada: a Mallorca, concretament a Muro i a Santa Margalida, ja trobem al 1359 la forma *Astelrich / Estelrich* [vid. Rosselló: *Els homes d'armes de Mallorca*] ****—una forma que deuria coexistir al costat de *Hostalrich* (es documenta aqueixa forma a Santa Margalida al 1436 *** (P414, f. 92)— i al regne València es documenta també la forma *Hostalric* al 1371 a Onda i al 1415 a Vila-real (vid. Guinot: II, 418). L'element inicial, *ostal* <HOSPITALE deu haver evolucionat a *estal* per una reinterpretació popular de la sil·laba inicial a partir del prefix *es*. Cal que tinguem present que encara en occità, llengua d'on és característica la paraula *ostal* per designar 'casa', 'habitatge', existeix perfectament al nord del seu domini la variant sinònima *estau*.

⁵⁵ "Rafela Sigurana" (APX: QL 1620, Matrimonis, f. 7v-8).

⁵⁶ Vegeu-ne una mostra comparativa:

APX:	Antoni (H)omar (1625)	Rafel (H)omar [fill de n'Antoni Omar] (1625)
ADM:	Antoni Pons de Rafel (1592)	
	Antoni Pons Homar (1610)	
	Joan Homar Pons (1599)	
Cadastres:	Antoni Pons Homar (1595)	
	Rafel Pons (1567, 1595)	
	Antoni Homar (1603, 1613)	
	Pons Homar (1595, 1603, 1613)...	

⁵⁷ ADM***, Matrimonis de Santa Margalida (1), f. 122.

9.4 La castellanització gràfica

La castellanització ortogràfica va ser un camí obert cap a la creació de noves —aparentment noves— formes de cognoms, en moltes ocasions sense tornada, ja que aquelles grafies aberrants han pogut imposar-se. És el cas de l'ús de la "z" per a representar el so alveolar fricatiu sord, a *Dolz* <Dolç ("Dols"), *Mezquida* <Mesquida. És el cas de la representació amb una "ch" del so palatal africad sonor, dins els cognoms *Moncho* <Monjo, *Puchol* <Pujol, *Vercher* <Verger.⁵⁸ Ja trobem al segle XVII algun cas vacil·lant d'aquestes defectuoses grafies —al costat d'una altra representació, analògica i embolicadora, amb és *g*: *Gordi*, *Mongo*, *Pugol*—; però no és fins a la definitiva castellanització dels texts administratius, al segle XVIII, que no es faran generals aqueixes formes.

⁵⁸ Aquest grafema no ateny —almenys per l'àrea meridional valenciana— els cognoms en què l'esmentat so precedeix una vocal palatal, com és *Gilbert*, *Ginard*, *Ginestar*, *Gisbert*; els quals freqüentment —i encara és pitjor— es pronuncien sovint amb l'aspirada velar sorda castellana [x], possiblement per influència de l'escola.

APENDIX

IMMIGRANTS DOCUMENTATS DIRECTAMENT COM A DE SANTA MARGALIDA⁵⁹

	LLINATGE	NOM	Població i font	any	Altres dades
1	ALBANELL	Antonina	Xaló, APX	1622	filla d'en Mateu Albanell i de na Margalida Serra
2	ALBANELL	Francisca	Xaló, APX	1622	filla d'en Mateu Albanell i de na Margalida Serra
3	ALBANELL	Jaume	Xaló, APX	1622	marit de na Catalina Rosselló
4	ALBANELL	Margalida	Xaló, APX	1620	muller d'en Sebastià Mestre
5	ALBANELL	Margalida	Xaló, APX	1622	filla d'en Jaume Albanell i de na Catalina Rosselló
6	ALBANELL	Mateu	Xaló, APX	1622	fill d'en Mateu Albanell i de na Margalida Serra
	ALBANELL	Mateu	Xaló, APX Tàrbena, APT	1622	
7	ALBANELL	Mateu	Xaló, APX	1620	fill d'en Miquel Albanell i de n'Àngela Ferrer
	ALBANELL	Miquel	Xaló, APX	1622	
8	ALBANELL	Miquel	Xaló, APX	1622	marit de n'Àngela Ferrer
9	ALÒS	Gabriel	Xaló, APX	1644	fill d'en Joan Alòs i de na Joana Ordines
10	ALÒS	Joan	Fageca, APF	1624	fill d'en Sebastià Alòs i de na Joana Blanquer
11	ALÒS	Joana	Xaló, APX	1643	muller d'en Francesc Server
12	AMENGUAL (*)	Catalina	Tàrbena, APT*	1621	muller d'en Jaume Monjo
13	(A)MENGUAL	Mateu	Xaló, APX	1630	
14	(A)MENGUAL	Pere	Vall d'Ebo, APX	1628	fill d'en Pere Mengual i de Margalida Montaner
15	ANFÓS	Margalida	Xaló, APX	1643	muller d'en Rafel Sastre
16	BABILONI	Pere	Xaló, APX	1621	fill d'en Joan Babiloni i de na Catalina Anfós
17	BABOLINA	Martina	Xaló, APX	1638	mare d'en Pere Capó
18	BARCELÓ (*)	Antonina	Benimassot, APBm*	1613	muller d'en Jeroni Gi(s)bert
19	BUADES	Margalida	Xaló, APX	1634	filla d'en Joan Buades i de na Joana Ordines
20	CALAFAT	Macià	Vall d'Ebo, APX	1637	
21	CALAFAT	Margalida	Tàrbena, APT	1620	muller d'en Joan Molines
22	CALAFAT	Onofre	Xaló, APX	1620	marit de na Joana Ronda
23	CALAFAT	Onofre	Xaló, APX	1620	fill d'en Nofre Calafat i de na Joana Ronda
24	CAPDEBOU	Isabet	Xaló, APX	1620	muller d'en Pere Ferrà
25	CAPDEBOU	Joana	Llíber, APX	1620	muller de n'Antoni Monjo
26	CAPDEBOU	Margalida	Xaló, APX	1620	muller d'en Sebastià Quecles
27	CAPÓ	Antoni	Xaló, APX	1638	pare d'en Pere Capó
28	CAPÓ	Pere	Xaló, APX	1638	fill de n'Antoni Capó i de na Martina Babolina
29	CASTELLÓ	Bàrbera	Xaló, APX	1621	filla d'en Joan Castelló i de na Joana Joan
30	CASTELLÓ	Joan	Xaló, APX	1620	marit de na Joana Joan
31	CASTELLÓ	Joana	Xaló, APX	1620	filla d'en Joan Castelló i de na Joana Joan
32	CASTELLS	Isabet	Xaló, APX	1620	muller d'en Miquel-Joan Serra
33	ESTALRIC	Antonina	Xaló, APX	1620	muller d'en Baltasar Serra
34	ESTALRIC	Catalina	Tàrbena, APT	1620	muller d'en Cristòfol Molines

⁵⁹ Aquest llistat no pretén ser definitiu ni és, per força, complet; no hi són gaire representats, per exemple, els pobles que no hem estudiat encara exhaustivament o aquells que per desgràcia no posseeixen tanta documentació. Donem com a data de referència la primera atestació documental que hem llegit als arxius parroquials. No vol dir açò que haja de ser aqueixa la data d'establiment a les localitats, en molts casos aquesta data podria remuntar als anys de les cartes de població (1610-1611), però ens és difícil en molts casos afinar amb seguretat la correspondència exacta d'alguns d'aqueixos colons primerencs amb els habitants posteriors, coincidents amb el mateix nom i cognom. Amb un asterisc assenyallem els casos que hem comprovat amb fonts mallorquines (Arxiu Diocesà de Mallorca), a falta d'altres dades més explícites a València, la procedència margalidana d'alguns colons.

35	ESTALRIC	Guillem	Xaló, APX	1644	fill d'en Gabriel Estalric
36	ESTALRIC	Joan	Tàrbena, APT	1644	cunyat de Cristòfol Molines; <i>cad 1595, 1603, 1613</i>
37	ESTALRIC	Margalida	Tollos, APBm	1614	muller d'en Jeroni Malonda
38	ESTALRIC	Margalida	Fageca, APF	1624	muller d'en Antoni Rosselló
39	FEMENIA	Antoni	Vall d'Ebo, APP ⁶⁰	1610	
40	FEMENIA	Antonina	Beniardà, APBd	1613	muller d'en Miquel Monjo
41	FEMENIA	Bernat	Xaló, APX	1625	marit de na Catalina Monjo
42	FEMENIA	Gaspar	Xaló, APX	1625	fill d'en Bernat Femenia i de na Catalina Monjo
43	FEMENIA	Pere	Xaló, APX	1625	
	FEMENIA	Pere	Llíber, APX	1630	l d'en Bernat Femenia i de na Catalina Monjo
44	FEMENIA	Pere	Vall d'Alaguar, APBm	1643	
45	FERRÀ	Antoni	Xaló, APX	1635	fill d'en Pere Ferrà i de na Isabet Capdebou
46	FERRÀ	Rafel	Llíber, APX	1624	fill d'en Pere Ferrà i de na Isabet Capdebou
47	FERRÀ	Margalida	Xaló, APX	1634	filla d'en Pere i de na Isabet Capdebou
48	FERRÀ	Martí	Xaló, APX	1621	fill de n'Antoni Ferrà i de n'Antonina Estalric
49	FERRÀ	Martí	Xaló, APX	1635	fill d'en Pere Ferrà i de na Isabet Capdebou
50	FERRER	Àngela	Xaló, APX	1620	muller d'en Mateu Albanell
51	FONT	Antoni	Xaló, APX	1622	
	FONT	Antoni	Xaló, APX	1630	fill d'en Joan Font i de na Margalida Monjo
52	FONT	Joan	Xaló, APX	1620	marit de na Margalida Pastor
53	FONT	Joan	Xaló, APX	1622	marit de na Margalida Monjo
54	FONT	Joan	Tollos, APBm	1630	fill d'en Pere Font i de na Bartomeua Sequier
	FONT	Joan	Castells, APVL ⁶¹	1633	
55	FONT	Joan	Xaló, APX	1634	fill d'en Joan Font i de na Catalina Font
56	FONT	Joana	Xaló, APX	1625	filla d'en Pere Font i de na Martina Guaita
57	FONT	Macià	Xaló, APX	1634	fill d'en Joan Font i de na Margalida Monjo
58	FONT	Margalida	Xaló, APX	1622	filla d'en Joan Font i de na Margalida Monjo
59	FONT	Maria	Xaló, APX	1620	filla d'en Joan Font i de na Margalida Monjo
60	FONT	Martí	Xaló, APX	1621	fill d'en Joan Font i de na Margalida Monjo
61	FONT	Martina	Alfofra (Vall de Guadalest), APBd	1629	filla d'en Mateu Font i de na Joana Llobard
62	FONT	Mateu	Florent (Vall de Guadalest), APBd	1629	marit de na Joana Llobard
63	FONT	Pere	Xaló, APX	1625	marit de na Martina Guaita
64	GI(S)BERT (*)	Jeroni	Benimassot, APBm*	1613	marit de n'Antonina Barceló
65	GUAITA	Martina	Xaló, APX	1625	muller d'en Pere Font
66	JOAN	Joana	Xaló, APX	1620	muller d'en Joan Castelló
67	MALONDA	Antoni	Vall d'Alcalà ⁶²	1646	
68	MALONDA	Francesc	Font d'en Carròs, APRO	1624	fill d'en Jaume Malonda i de na Margalida Vanrell
69	MALONDA	Jeroni	Tollos, APBm	1614	marit de na Margalida Estalric
70	MALONDA	Margalida	Fageca, APF	1634	filla d'en Jeroni Malonda i de Margalida Estalric
71	MESTRE	Francina	Xaló, APX	1622	filla d'en Sebastià Mestre i de na Joana Quecles
72	MESTRE	Guisabel	Xaló, APX	1628	

⁶⁰ Vid. Vicens.

⁶¹ Vid. Sendra.

⁶² Informats per les dades d'en costa i d'en Vicens (vid. Bibliografia) hem pres el nom del cap de família anomenat Malonda del cens de la Vall d'Alcalà de 1646, resident a Beniaia.

	MESTRE	Isabet	Xaló, APX	1620	filla d'en Sebastià Mestre i de na Joana Quecles
73	MESTRE	Jaume	Xaló, APX	1621	fill d'en Sebastià Mestre i de na Joana Quecles
74	MESTRE	Joan	Xaló, APX	1621	fill d'en Sebastià Mestre i de na Joana Quecles
75	MESTRE	Martí	Xaló, APX	1620	marit de na Margalida Monjo
76	MESTRE	Miquel	Xaló, APX	1620	fill d'en Sebastià Mestre i de na Joana Quecles
	MESTRE	Miquel	Xaló, APX	1623	fill d'en Sebastià Mestre
77	MESTRE	Sebastià	Xaló, APX	1620	marit de na Joana Quecles
78	MESTRE	Sebastià	Xaló, APX	1620	marit de na Margalida Albanell
79	MESTRE	Sebastià	Xaló, APX	1620	fill d'en Sebastià Mestre i de Margalida Albanell
80	MESTRE	Sebastià	Xaló, APX	1620	fill de Sebastià Mestre i de na Joana Quecles
81	MOLINES	Cristòfol	Tàrbena, APT	1620	marit de na Catalina Estalric
82	MOLINES	Cristòfol	Tàrbena, APT	1620	fill d'en Joan Molines i de na Margalida Calafat
83	MOLINES	Francesc	?, APSM	1620	
84	MOLINES (*)	Francina	Tàrbena, APT*	1656	muller d'en Miquel Monjo
85	MOLINES	Joan	Tàrbena, APT	1620	marit de na Rafela Monjo
86	MOLINES	Joan	Tàrbena, APT	1620	marit de na Margalida Calafat
87	MONJO	Antoni	Llíber, APX	1620	marit de na Joana Capdebou
88	MONJO	Antoni	Benimassot, APBm	1628	fill d'en Miquel Monjo i de n'Antonina Pa(i)eres
89	MONJO	Antònia	Xaló, APX	1620	muller d'en Joan Serra
90	MONJO	Antonina	Xaló, APX	1622	filla d'en Miquel Monjo i de na Margalida Font
91	MONJO	Bàrbera	Llíber, APX	1621	filla de n'Antoni Monjo i de na Joana Capdebou
92	MONJO	Catalina	Xaló, APX	1625	muller d'en Bernat Femenia
93	MONJO	Francisca	Llíber, APX	1630	filla d'en Macià Monjo i de na Joana Server
94	MONJO	Gabriel	Llíber, APX	1635	fill de n'Antoni Monjo i de na Joana Capdebou
95	MONJO	Isabet	Llíber, APX	1620	filla de n'Antoni Monjo i de na Joana Capdebou
96	MONJO (*)	Jaume	Tàrbena, APT*	1621	marit de na Catalina Amengual
97	MONJO (*)	Joan	Benimassot, APBm*	1617	marit de na Francisca Montaner
98	MONJO	Margalida	Xaló, APX	1620	muller d'en Joan Font
99	MONJO	Margalida	Xaló, APX	1622	muller d'en Martí Pastor
100	MONJO	Margalida	Xaló, APX	1624	filla d'en Mateu Monjo i de na Joana Server
101	MONJO	Maria	Xaló, APX	1620	filla d'en Joan Font i de na Margalida Monjo
102	MONJO	Marianna	Xaló, APX	1625	filla d'en Miquel Monjo i de na Margalida Font
103	MONJO	Mateu	Llíber, APX	1623	marit de na Joana Server
104	MONJO	Miquel	Beniardà, APBd	1613	marit de n'Antonina Femenia
105	MONJO (*)	Miquel	Tàrbena, APT*	1621	marit de na Francina Molines
106	MONJO	Miquel	Xaló, APX	1622	marit de na Margalida Font
107	MONJO	Pere-Joan	Llíber, APX	1620	fill de n'Antoni Monjo i de na Joana Capdebou
108	MONTANER	Catalina	Xaló, APX	1627	filla d'en Mateu Montaner i de n'Anna Pisà
109	MONTANER (*)	Francisca	Benimassot, APBm*	1617	muller d'en Joan Monjo
110	MONTANER	Gabriel	Xaló, APX	1622	fill d'en Mateu Montaner i de na Joana Estalric
111	MONTANER	Joan	Xaló, APX	1620	fill d'en Mateu Montaner i de n'Anna Pisà
112	MONTANER	Joan	Xaló, APX	1622	fill d'en Joan Montaner i de na Catalina Ferragut
113	MONTANER	Mateu	Xaló, APX	1622	marit de n'Anna Pisà
114	MONTANER	Miquel	Xaló, APX	1634	fill d'en Mateu Montaner i de n'Anna Pisà
115	OMAR (*)	Antoni	Xaló, APX*	1624	marit de na Margalida Planes
116	OMAR	Antoni	Xaló, APX	1625	marit de na Joana Serra
117	OMAR	Joana	Xaló, APX	1627	filla de n'Antoni Omar i de na Joana Serra

118	OMAR	Margalida	Xaló, APX	1621	filla de n'Antoni Omar i de na Joana Serra
119	OMAR	Rafel	Xaló, APX	1625	fill de n'Antoni Omar i de na Joana Serra
120	ORDINES	Joana	Xaló, APX	1621	filla d'en Bartomeu Ordines i de Sebastiana Pastor
121	ORDINES	Miquel	Xaló, APX	1621	fill de Bartomeu Ordines i de Margalida Mengual
122	PASTOR	Antonina	Xaló, APX	1621	filla d'en Martí Pastor i de na Margalida Monjo
122	PASTOR	Catalina	Xaló, APX	1620	muller d'en Joan Font
123	PASTOR	Catalina	Xaló, APX	1630	filla d'en Martí Pastor i de na Margalida Monjo
124	PASTOR	Francina	Xaló, APX	1630	muller de n'Antoni Rosselló
125	PASTOR	Isabet	Xaló, APX	1630	filla d'en Martí Pastor i de na Margalida Monjo
126	PASTOR	Martí	Xaló, APX	1622	marit de na Margalida Monjo
127	PASTOR	Martí	Xaló, APX	1622	fill d'en Martí Pastor i de na Margalida Monjo
128	PASTOR	Martina	Xaló, APX	1620	muller d'en Joan Pont
129	PASTOR	Pere	Xaló, APX	1629	
130	PASTOR	Sebastiana	Xaló, APX	1620	muller d'en Rafel Rosselló
131	PERELLÓ	Catalina	Xaló, APX	1625	filla d'en Llorenç Perelló i de na Margalida Pastor
132	PERELLÓ	Isabet-Joan	Xaló, APX	1620	filla d'en Llorenç Perelló i de na Margalida Pastor
133	PERELLÓ	Llorenç	Xaló, APX	1620	marit de na Margalida Pastor
134	PERELLÓ	Margalida	Xaló, APX	1620	filla d'en Llorenç Perelló i de na Margalida Pastor
135	PERELLÓ	Miquel	Xaló, APX	1620	fill d'en Llorenç Perelló i de na Margalida Pastor
136	PISÀ	Anna	Xaló, APX	1620	muller d'en Mateu Montaner
137	PLANES (*)	Margalida	Xaló, APX*	1624	muller de n'Antoni Omar
138	PONT	Isabet	Xaló, APX	1623	filla d'en Joan Pont
139	PONT	Joan	Xaló, APX	1620	fill d'en Joan Pont i de na Martina Pastor
140	PONT	Joan	Xaló, APX	1625	marit de na Martina Pastor
141	PONT	Pere	Xaló, APX	1620	fill d'en Joan Pont i de na Martina Pastor
142	QUECLES	Francisca	Xaló, APX	1620	filla d'en Sebastià Quecles i de na Margalida Riera
143	QUECLES	Joana	Xaló, APX	1620	muller d'en Sebastià Mestre
144	QUECLES,	Macià	Xaló, APX	1620	fill d'en Sebastià Quecles i de na Margalida Riera
145	QUECLES	Macià	Xaló, APX	1630	marit de na Bàrbera Vives
146	QUECLES	Margalida	Xaló, APX	1621	fill de Sebastià Quecles i de Margalida Capdebou
147	QUECLES	Marianna	Xaló, APX	1620	filla d'en Sebastià Quecles i de na Margalida Riera
148	QUECLES	Miquel	Xaló, APX	1621	
149	QUECLES	Sebastià	Xaló, APX	1620	marit de na Margalida Riera
150	QUECLES	Sebastià	Xaló, APX	1621	marit de na Margalida Capdebou
151	RIBES	Esteve	Pedreguer, APBd	1630	marit de na Margalida Roig
152	RIBES	Joan	Xaló, APX	1625	fill d'en Jaume Ribes i de na Joana Castelló
153	RIBES	Joan	Parcent, APM (vid. Giner Guerri)	1627	fill de n'Antoni Ribes i de n'Antònia Montaner
154	RIBES	Joan	Pedreguer, APBd	1630	fill de n'Esteve Ribes i de na Margalida Roig
155	RIERA	Antonina	Xaló, APX	1621	filla d'en Jaume Riera i de na Joana Mestre
156	RIERA	Joana	Xaló, APX	1628	filla d'en Jaume Riera i de na Joana Mestre
157	RIERA	Margalida	Xaló, APX	1620	muller d'en Sebastià Quecles
158	ROIG	Margalida	Pedreguer, APBd	1630	muller de n'Esteve Ribes
159	ROSSELLÓ,	Joan	Xaló, APX	1620	fill d'en Rafel Rosselló i de na Sebastiana Pastor
160	ROSSELLÓ	Antoni	Xaló, APX	1631	marit de na Francina Pastor
161	ROSSELLÓ	Catalina	Xaló, ARM ⁶³	1629	muller d'en Jaume Albanell

162	ROSSELLÓ	Francina	Xaló, APX	1627	filla d'en Rafel Rosselló i de na Sebastiana Pastor
163	ROSSELLÓ	Rafel	Xaló, APX	1620	marit de na Sebastiana Pastor
164	SASTRE	Rafel	Xaló, APX	1643	marit de na Margalida Anfós
165	SEQUIER	Sebastià	Xaló, APD	1616	fill d'en Joan Sequier i de na Catalina Dalmau
166	SERRA	Antoni	Xaló, APVL (vid. Sendra)	1645	
167	SERRA	Antònia	Xaló, APX	1629	filla d'en Joan Serra i de n'Antònia Monjo
168	SERRA	Baltasar	Xaló, APX	1620	marit de n'Antonina Estalric
169	SERRA	Baltasar	Xaló, APX	1620	fill d'en Baltasar Serra i de n'Antonina Estalric
170	SERRA	Gabriel	Xaló, APX	1631	fill d'en Baltasar Serra i de n'Antònia Estalric
171	SERRA	Jaume	Xaló, APX	1640	fill d'en Baltasar Serra i de n'Antonina Estalric
172	SERRA	Joan	Xaló, APX	1620	marit de n'Antonina Monjo
173	SERRA	Joan	Xaló, APX	1620	fill d'en Pere Serra i de na Isabet Capdebou
174	SERRA	Joan	Xaló, APX	1622	fill d'en Pere Serra i de na Rafela Siurana
175	SERRA	Joan	Dénia, ARM ⁶⁴	1629	
176	SERRA	Joana	Xaló, APX	1628	
177	SERRA	Joana	Xaló, APX	1630	filla d'en Baltasar Serra i de n'Antònia Estalric
178	SERRA	Joana	Xaló, APX	1620	filla d'en Miquel-Joan Serra i de na Isabet Castells
179	SERRA	Margalida	Xaló, APX	1629	muller d'en Mateu Albanell
180	SERRA	Margalida	Xaló, APX	1645	mare de na Martina Pastor
181	SERRA	Miquel-Joan	Xaló, APX	1620	marit de na Isabet Castells
182	SERRA	Pere	Xaló, APX	1620	marit de na Isabet Capdebou
183	SERRA	Pere	Favareta, APX	1629	fill d'en Joan Serra i de n'Antònia Monjo
	SERRA	Pere	Xaló, APVL	01631	
184	SERVER	Catalina	Xaló, APX	1643	filla d'en Francesc Server i de na Joana Alòs
185	SERVER	Francesc	Xaló, APX	1643	marit de na Joana Alòs
186	SERVER	Joana	Xaló, APX	1630	muller d'en Mateu Monjo
187	SERVER	Martí	Xaló, APX	1621	fill de n'Antoni Server i de na Joana Rosselló
	SERVER	Martí	Xaló, APX	1621	
188	SIURANA	Macià	Castells, APX	1630	fill d'en Gabriel Siurana i de na Rafela Monjo
189	VIVES	Antoni	Xaló, ARM ⁶⁵	1618	fill d'en Joan Vives "de la Torreta"
190	VIVES	Bàrbera	Xaló, APX	1630	muller d'en Macià Quecles
191	VIDAL	Miquel	Xaló, APX	1622	fill d'en Joan Vidal i de n'Antonina Estalric

⁶⁴ P-736 f. 96-98.

⁶⁵ 5008 f. 130.

IMMIGRANTS ORIGINARIS MOLT PROBABLEMENT DE SANTA MARGALIDA (+)
 PERSONES DE SANTA MARGALIDA MOLT POSSIBLEMENT ESTABLERTES A VALENCIA (>>>)

Els texts en cursiva indiquen la talla o cadastre de Santa Margalida en què han estat documentats persones del mateix prenom i cognom

	LLINATGE	NOM	LLOC	ANY	
1	BUADES>>>	Joan	Xaló, APX	1634	marit de Joana Ordines i pare de Margalida Buades; <i>cad 1613</i>
2	CALAFAT+	Andreu	Tàrbena, APT	1629	<i>ADM 1608</i>
3	CALAFAT+	Andreu	Tàrbena, APT	1632	marit de Joana Ferragut
4	CALAFAT+	Toni	Xaló, APX	1621	<i>cad. 1581, cad. 1603, cad. 1613 (2), ADM 1600</i>
5	CALAFAT+	Antoni	Xaló, APX, bateigs	1624	marit de Catalina Seguí
6	CANET +	Martí	Benimassot, APBm, Confirmats	1633	marit de Joana Fluixà; <i>cad 1595, 1603, 1613 (3); ADM 1613, 1624</i>
7	CASTELLÓ+	Bàrbera	Xaló, APX, Bateigs	1624	muller de Martí Serra
8	CASTELLÓ, +	Francina	Xaló, APX, Bateigs,	1624	padrina
9	CIURANA>>>	Gabriel	ARM PN C-677 f. 45-48	1610	marit de Rafela Monjo i pare de Macià
10	ESTALRIC+	Jeroni	Tollos, Est	1611	<i>cad 1581,1595</i>
11	ESTALRIC+	Pau	Balones, CP	1611	<i>ADM 1587</i>
12	ESTALRIC+	Margalida	Fageca, APF, Matrimonis	1623	
13	ESTALRIC+	Miquel	Castells, APT,	1629	padrí de bateig; <i>cad 1595, 1603, 1613 (4)</i>
14	FEMENIA+	Antoni	Fageca, APF,	1621	marit de Catalina Vidal; <i>cad. 1581 (2), cad. 1595, cad. 1603 (2), cad. 1613 (3)</i>
15	FEMENIA+	Pere	Benimassot APBm,	1628	marit de Maria Coll; <i>cad. 1581 (4), cad. 1603 (4), cad. 1613 (4)</i>
16	FLUIXA,+	Joana	Benimassot, APBm, Confirmats	1633	muller de Martí Canet
17	FONT+	Antoni	Florent,: Est Vall de Guadalest	1611	<i>cad 1595 (5), 1603 (5), 1613 (5)</i>
18	FONT+	Mateu	Florent Est	1611	<i>cad 1595 (3), 1603 (3), 1613 (2)</i>
19	FONT+	Pere	Florent, Est Vall de Guadalest, Confrides, 1619, APBdà, bateigs	1611.	<i>cad 1595 (1), 1603 (1), 1613 (2); ADM 1600., 1601</i>
20	GARCIA	Cosme	Xaló, APX	1622	marit de na Catalina Morell, <i>cad 1595 1613</i>
24	MALONDA+	Jaume	Castells, APX	1625	<i>cad 1595 (2), 1603 (2), 1613 (2); ADM 1597, 1600</i>
26	MALONDA>>>	Jaume	ARM PN C-677 f. 35-37	1610	marit de Margalida Vanrell i pare de Francesc Malonda
21	OMAR+	Margalida	l'Atzúvia, APX	1645	muller de Sebastià Serra
22	MALONDA+	Margalida	Castells, APX	1625	filla d'en Mateu Malonda
23	MALONDA+	Mateu	Castells, APX	1625	<i>ADM 1602</i>
25	MALONDA+	Pere	Tollos, Establiments	1611	
27	MOLINES+	Francina	Castells, APT,	1628	padrina de bateig
28	MOLINES+	Joana	Tàrbena, APT, Difunts	1652	filla de Joan Molines
29	MOLINES+	Margalida	Tàrbena, APT, Difunts	1659	
30	MOLINES+	Martina	Famorca?, APF,	1622	padrina de bateig
31	MONJO+	Francesc	Tàrbena, APT, Difunts	1633	
32	MONJO+	Francina	Xaló, APX, Bateigs,	1623	filla d'Antoni Monjo; padrina de bateig
33	MONJO+	Joan	Tollos, Est	1611	<i>cad 1595 (3), 1603 (3), 1613 (4)</i>
34	MONJO+	Joan	Tollos, APBm, Matrimonis	1647	marit de Magdalena Carpi; <i>cad 1595 (3), 1603 (3), 1613 (4)</i>
35	MONJO+	Joan	Tàrbena, APT, Roser	1620	<i>cad 1595 (3), 1603 (3), 1613 (4)</i>

36	MONJO>>>	Margalida	Xaló? ADM	?	Casada el 1609 Antoni Vives fill de Joan, resident a Xaló
37	MONJO+	Rafela	Tàrbena, APT, Bateigs	1620	muller de Joan Molines
38	MONJO>>>	Rafela	?, ARM PN C-677 f. 45-48	1610	muller de Gabriel Siurana i mare de Macià Siurana
39	MORELL	Catalina	Xaló, APX, Bateigs	1622	muller de Cosme Garcia
40	MORELL	Gabriel	Tàrbena, APT	1620	<i>cad. 1581, cad. 1595, cad. 1613 "de la Torra"</i>
41	OMAR+	Margalida	l'Atzúvia, APX, Matr	1645	muller de Macià Server
42	PASTOR+	Joan	Xaló, APBm,	1637	<i>cad. 1581 "Burbay"</i>
43	PASTOR+	Joana	Fageca, APF,	1618	muller de Bartomeu Vidal
44	PASTOR+	Pere	Xaló, APX, Bateigs,	1624	padrí fill de Pere Pastor; <i>cad 1595 (1), 1603 (1), 1613 (1)</i>
45	RIBES	Esteve	Tàrbena, CP	1611	
46	RIBES	Joan	Tàrbena, CP	1611	
47	ROSSELLÓ+	Antoni	Fageca, APF,	1625	marit de Margalida Estarlic; <i>cad. 1613 "Soldat"; Ebo 1610</i>
48	SEGUÍ	Catalina	Xaló, APX, Bateigs	1624	muller de Antoni Calafat
49	SERRA+	Sebastià	Daimús, APX	1629	<i>marit de Joana Rosselló, cad 1595 (1), 1603 (2), 1613 (1)</i>
50	SERRA+	Martí	Xaló, APX, 1624, QL 1620, Bateigs: f. 9v	1620	marit de Bàrbera Castelló; <i>cad 1595 (2), 1603 (2), 1613 (1)</i>
51	SERVER+	Macià	l'Atzúvia, APX, Matr.	1645	marit de Margalida Omar
52	VANRELL>>>	Margalida	?, ARM PN C-677 f. 35-37	1610	muller de Jaume Malonda i mare de Francesc Malonda

ABREVIATURES DELS ARXIUS PARROQUIALS CITATS

Arxiu Diocesà de Mallorca	ADM
Arxiu Parroquial d'Altea	APAlt
Arxiu Parroquial de Beniardà	APBd
Arxiu Parroquial de Benimassot	APBm
Arxiu Parroquial de Dénia	APD
Arxiu Parroquial de Fageca	APF
Arxiu Parroquial de la Vall d'Alaguar	APVL
Arxiu Parroquial de la Vall d'Alcalà	APVA
Arxiu Parroquial del raval d'Oliva	APRO
Arxiu Parroquial de Pego	APP
Arxiu Parroquial de Santa Margalida	APSM
Arxiu Parroquial de Tàrbena	APT
Arxiu Parroquial de Xaló	APX
Arxiu Parroquial del Castell de Guadalest	APCG

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Manuel ARDIT LUCAS (1993): *Els homes i la terra del País Valencià (segles XVI-XVIII)*, 2 vols., Barcelona.
- J. F. BALLESTER-OLMOS (1992): "Apellidos mallorquines en la comarca valenciana de La Marina Alta", *Anales de la Real Academia de Cultura Valenciana (2ª Época)*, València, pp. 169-184.
- Vicent BELTRAN CALVO (1999): "Els parlars mallorquinitzants de la Marina", *Caplletra*, 26, pp. 171-191.
- Francisco Javier BROTONS GONZÁLEZ (1990): "La repoblación de la baronía de Orba tras la expulsión de los moriscos. Auto de nueva población y condiciones del asentamiento", *3er Congrés d'Estudis de la Marina Alta, Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta - Institut de Cultura "Juan Gil-Albert" - Escolataller de Dénia*, pp. 243-246.
- María del Carmen CASES RIUS (1983): *Aproximación a la demografía y a la estructura de la propiedad en Tàrbena (Alicante) tras la expulsión de los moriscos*, Universitat de València.
- James CASEY (1981): *El regne de València al segle XVII*, Curial, Barcelona.
- Eugenio CISCAR PALLARÉS (1977): *Tierra y señorío en el País Valenciano (1570-1620)*, Del Cenia al Segura, València.
- Eugenio CISCAR PALLARÉS (1998): *Vida cotidiana en la Valldigna (segles XV-XVIII)*, Simat de la Valldigna.
- Jordi COLOMINA CASTAÑER (1985): "El parlar de la Marina Alta", *La Rella*, 4, Elx, pp.37-54.
- Jordi COLOMINA CASTAÑER (1986): "Mallorquinismes a Tàrbena i a la Marina Alta", *Actes de 7è Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (1985)*, pp. 659-678.
- Josep COSTA MAS (1977): *El Marquesat de Dénia. Estudi geogràfic*, València.
- Josep COSTA MAS (1977-1978): "La repoblació mallorquina a la Marina alta i al seu entorn en el segle XVII", *Trabajos de Geografía*, núm. 34, Mallorca, pp. 87-91.
- Josep COSTA MAS (1983): "De les rels... a la llavor", *Programa de Festes de Xaló 1983*, Xaló.
- Joaquim CUEVAS CASAÑA (1991): *La población valenciana en la Edad Moderna. La Marina en los siglos XVI, XVII, XVIII*, Universitat d'Alacant -Institut de Cultura "Juan Gil-Albert", Alacant.
- Bartomeu FONT OBRADOR (1982): *Historia de Llucmajor. Volumen cuarto. El siglo XVII*, Mallorca.
- Antoni FURIÓ (1995): *Història del País Valencià.*, Edicions Alfons el Magnànim, València.
- Josepa GARCIA & Vicent BELTRAN (1994): *El parlar de Pedreguer*, Institut Comarcal de la Marina Alta - Ajuntament de Pedreguer.
- Sebastián GARCÍA MARTÍNEZ (1986): "Francisco García y la 2a. Germanía de la Marina Alta", *1er Congrés d'Estudis de la Marina Alta, Institut d'Estudis "Juan Gil-Albert" - Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta*, pp. 13-104.
- Carmelo GINER BOLUFER (1946): "Topografía histórica de los valles de Pego", *Anales del Centro de Cultura Valenciana (2a. época)*, València, pp. 46-74.
- Severino GINER GUERRI (1995): *Historia de Murla*, Institut d'Estudis "Juan Gil-Albert", Alacant.
- Miguel GUAL CAMARENA (1989): *Las cartas pueblas del reino de Valencia*, Generalitat de València, València.
- Enric GUINOT (1999): *Els fundadors del regne de València. Repoblament, antroponímia i llengua a la València medieval*, 2 vols., 3 i 4, València.
- Santiago LA PARRA LÓPEZ (1992): *Los Borja y los moriscos*, Edicions Alfons el Magnànim, Generalitat Valenciana - Diputació Provincial d'Alacant, València, 1992.
- Gabriel JOVER AVELLÀ (1998): "Nobleza terrateniente y crecimiento agrario. Mallorca en la segunda mitad del siglo XVI". Comunicació presentada al congrés *Felipe II y el Mediterráneo*, València.
- Josep JUAN VIDAL (1987): "Aproximación a la coyuntura agraria mallorquina en el siglo XVI", *Studia histórica. Historia Moderna*, vol V, Salamanca, pp. 127-139.
- Josep JUAN VIDAL (1996): *El sistema de gobierno en el Reino de Mallorca*, Mallorca.
- Josep MARTÍNEZ ROLDÁN (1981): *L'hospital de Pego. Apunts per a la seua història*, Pego.
- Antoni MAS I FORNERS (1997): *Desposseïció pagesa, creixement i concentració de la població: Santa Margalida, 1459-1595*, treball de tercer cicle, Universitat de les Illes Balears.
- Antoni MAS FORNERS & Joan-Lluís MONJO MASCARÓ (2001): "Repobladors mallorquins a la Marina Alta i Baixa del País Valencià (segle XVII). El cas de Manacor", *I Jornades d'estudis locals de Manacor* (5 i 6 de maig 2000), Manacor, pp. 209-217.

Antoni MAS FORNERS & Joan-Lluís MONJO MASCARÓ (2001): "Repobladors mallorquins al Sud del País Valencià després de l'expulsió dels moriscos. Cap a un estat de la qüestió", *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, núm. 854, pp. 275-296.

Joaquín MESTRE PALACIO (1970): *Alcalalí*, Institut d'Estudis Alacantins, "Monografías históricas", Alacant.

Antonio MESTRE SANCHIS (1972): "Estudio de la demografía de Oliva a través de los archivos parroquiales después de la expulsión de los moriscos", *Estudis*, 1, València, 169-184.

Robert MIRALLES (1988): "Crisi i creixement a l'Ondara del segle XVII", *Estudis sobre la població del País Valencià*, vol. I, Edicions Alfons el Magnànim, Institut d'Estudis "Juan Gil-Albert", Seminari d'Estudis sobre la Població del País Valencià, València, pp. 345-356.

Francesc de B. MOLL (1959): *Els llinatges catalans*, Moll, Palma de Mallorca.

Pere de MONTANER & Aina LE-SENNE (1977-1978): "Aproximación al estudio de la formación de la clase noble en Mallorca: El patrimonio de los Formiguera en el siglo XVII", *Trabajos de Geografía* núm. 34, Palma, pp. 55-85.

Joan-Lluís MONJO MASCARÓ (1991): "Els cognoms mallorquins de Tàrbena", *Actes del 14è Col·loqui onomàstic (2n d'onomàstica valenciana)*, Alacant, pp. 112-117.

Joan-Lluís MONJO MASCARÓ, Joan-Lluís (2000): "Els cognoms de Tàrbena", *Tàrbena. Festes Patronals*, Tàrbena, pp. 15-19.

Vicent MUÑOZ I CARBONELL & VICENT-A. CASANOVA I MIRET (1990): "Les cartes pobles de la vall de Xaló i Gata 1611-1645: una aproximació al seu estudi", *3er Congrés d'Estudis de la Marina Alta*, Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta - Institut de Cultura "Juan Gil-Albert" - Escola taller de Dénia, pp. 247-255.

Leopoldo PEÑARROJA TORREJÓN (1984): *Moriscos y repobladores en el reino de Valencia: la Vall de Uxó (1525-1625)*, 2 vols., Del Cenía al Segura, València.

Pablo PIFERRER & José María QUADRADO (1888): *España. Sus monumentos y artes. Su naturaleza é historia. XXI. Islas Baleares*, Barcelona.

Primitivo J. PLA ALBEROLA (1981): "Benillup 1609-1630. Alternativas y dificultades de una repoblación", *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Moderna*, 1, Alacant, pp. 171-203.

Primitivo J. PLA ALBEROLA: *La población del marquesado de Guadalest en el siglo XVII*, Instituto de Estudios Alicantinos, Diputació Provincial d'Alacant, Alacant.

Primitivo J. PLA ALBEROLA (1988): "Los movimientos migratorios en el Condado de Cocentaina tras la expulsión de los moriscos", *Actes del 1er. Congrés de la Població Valenciana. Història Moderna*, Universitat d'Alacant, pp. 301-314.

Abel POITRINEAU (1976): "La inmigración francesa en el reino de Valencia: siglos XVI a XIX", *Moneda y Crédito*, núm. 137, pp. 103-133.

Joan REGLÀ (1971): *Estudios sobre los moriscos*, Barcelona.

Joan Rosselló LLITERAS (1981): *Els homes d'armes de Mallorca. Llista de la Part Forana (1359)*, Publicacions de l'Arxiu Diocesà, Palma de Mallorca.

José SANCHIS Y SIVERA (1922 [1980]): *Nomenclátor geográfico-eclesiástico de los pueblos de la Diócesis de Valencia*, València.

María José SASTRE REUS & Salvador ALEMANY GARCIA & Silvària MONCHO ESCRIVÀ (1986): *Dels moriscos als maulets. La Marina Alta al segle XVII*, Alacant.

J. SEGURA DE LAGO (1975): *Llinatges d'un poble valencià: Algemesí. Estudi històric i demogràfic*, Diputació de València, València.

Salvador SENDRA I LLORCA (1996): *Documents i estudis de la Vall de Laguar*, Pego.

Francesc SEVILLANO COLOM (1974): "La demografía de Mallorca a través del impuesto del morabatí: siglos XIV, XV i XVI", *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, XXXIV, Mallorca, pp. 233-273.

Vicent TEROL I REIG & Emili CASANOVA HERRERO (1995): "Els llinatges Albaidins (segles XIII-XVIII)", *750 anys com a valedians. Albaida i la Vall. 1245-1995*, Albaida, pp. 213-224

Juan Ramón TORRES MORERA (1969): *Repoblación del reino de Valencia tras la expulsión de los moriscos*, València, 1969.

Josep VICENS (1986): "Els mallorquins a les parròquies de Pego, Alcalà i Patró (I)", *Festes de Pego*, Pego.

Josep VICENS (1987): "Els mallorquins a les parròquies de Pego, Alcalà i Patró (II)", *Festes de Pego*, Pego.

Joan VENY CLAR (1998¹²): *Els parlars catalans (Síntesi de dialectologia)*, Moll, Mallorca.

Onofre VAQUER BENNÀSSAR (1987): *Una sociedad del antiguo régimen. Felanitx y Mallorca en el siglo XVI*, Palma.

¹ Vegeu-ne les referències recollides en el nostre treball "Repobladors mallorquins al Sud del País Valencià després de l'expulsió dels moriscos. Cap a un estat de la qüestió", *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, núm. 854, 2000, pp. 275-296.

¹ Xifres extretes dels treballs de Josep Costa (1977; 1977-1978; 1983)..

¹ Pel que fa als documents sacramentals, l'estudi directe s'ha fet de moment sobre els arxius parroquials de Santa Margalida a Mallorca i d'Altea, Beniardà, Benimassot, el Castell de Guadalest, Dènia, Fageca, el raval d'Oliva, Xaló i Tàrbena a València. Hem fet servir també les referències arxivístiques recollides en diferent bibliografia: *vid.* Costa, Guerri, Miralles, Sendra, Vicens.

¹ Suposem que ens hem de confiar de la informació consignada en els llibres sacramentals. Caldria estudiar quin és el motiu de les aparents incongruències quant a la vila de naixement d'alguns matrimonis, amb fills apareixen documentats com a oriünds de diferents localitats. Així, els fills d'en Joan Castelló de Xaló poden ser de Santa Margalida o d'Artà-Capdepera, i els fills d'en Sebastià Alòs (escampats per Tollos, Quatretondeta i Fageca) poden ser margalidans, manacorins o ciutadans. Aquesta aparent contradicció es pot deure a un desplaçament per diversos llocs de l'Illa dels qui després emigraren al regne de València.

¹ APX, QL 1628, Matrimonis: f. 1.

¹ Açò sol succeir més sovint entre les dades referides a padrins (bateig, noces, confirmació) i testimonis— Ens trobem, aleshores, davant d'expressions com "mallorquí", "natural de Mallorca", "desendent del regne de Mallorca", "de la isla de Mallorca", "de nació mallorquina", "nous pobladors ve[n]guts de Mallorca"...

¹ APB, QL 1612, Bateigs: f. 2.

¹ En total, hem recollit un conjunt de 3.182 entrades, a cada una de les quals hem fet constar el nom, llinatge, malnom i la valoració dels béns o la quota assignada a cada contribuent, que hem fet servir també per a construir taules sobre l'evolució de la freqüència dels prenom i llinatges. Les fonts de l'Arxiu de Santa Margalida són les següents: AMSM 6 (1459), 7 (1553), 1812 (1595 i 1603), 1813 (1613) i 2021 (1682).

¹ APX. QL 1628, Difunts: f. 12v.

¹ Vegeu l'apèndix.

¹ Aqueixa descripció prové de Mas (1997).

¹ Poden servir d'exemple les següents: el 27 de març de 1603 el Consell de la Universitat de Santa Margalida resolgué prendre *alguna suma de forment de alguns particulars per a subvenir los poblados de nostre vila per arremediar las nasasitats de aquells*; el 29 d'agost de 1604 resolgué comprar blat i ordi per a repartir als pobres; el 21 d'agost, dedicar les rendes de l'arredament de les pastures comunals a comprar blat per a la botiga; el 5 de novembre de 1606, comprar 400 quarteres de blat; el 30 de novembre, comprar la primícia del rector per tal de disposar de cereals; el 10 de desembre, fer un tall per pagar 140 lliures degudes en concepte d'adquisició de blat; el 22 de gener de 1608, endeutar-se per valor de 400 lliures per comprar blat; el 30 de març, comprar 15 quintars d'arròs per a les famílies del terme; el 22 d'octubre, adquirir 300 quarteres de forment, mestall i ordi; el 3 de novembre de 1609, manllevar 100 quarteres de forment i 100 d'ordi; el 4 de desembre de 1612, deixar forment als veïnats per sembrar.

¹ Agreujat per les despeses que suposaven els nombrosos plets, sobretot de caire antisenyorial, i per la resistència que oferia l'aristocràcia terratinent -poseïdora de la majoria del terme- a contribuir a les talles Antoni MAS *Desposseïó...*

¹ Antoni MAS *Desposseïó...*

¹ Arxiu Municipal de Santa Margalida, Consells, 9. Sessió del 21 de setembre de 1611.

¹ Pere DE MONTANER-Aina LE-SENNE: "Aproximación al estudio de la formación de la clase noble en Mallorca: El patrimonio de los Formiguera en el siglo XVII" *Trabajos de Geografía* núm. 34, Palma, 1977-1978, 77.

¹ Podeu veure una descripció més acurada del procés a Mas-Monjo (2000): "Repobladors mallorquins al Sud del País Valencià després de l'expulsió dels moriscos. Cap a un estat de la qüestió".

¹ Per exemple, a Fageca-Famorca es documenten colons nadius de Manacor, Lluçmajor, Puigpunyent, Artà, Capdepera, Santa Margalida, Montuiri, Sencelles, Porreres, Ciutat de Mallorca, Petra, Alaró i Alcúdia.

¹ ADV: Fons Duquessa d'Almodòvar, Drets Senyorials, anys 1801-1815, capsua núm. 3.

¹ ARV: Generalitat, 4826, fol. 256.

¹ Andrés (2), Banyuls, Berenguer, Bernabeu, Bertomeu, Boix, Borau, Ferrer, Gavilà, Penyalba, Ridaura (2), Ronda, Rubio (2), Valero i Vallés, dels quals hem pogut conèixer parcialment quin era el seu origen (Alcanalí, Benissa, Castelló de la Ribera, Dènia, Mutxamel i Xàbia).

¹ Albanell (2), Castelló, Mestre, Muntaner, Pastor, Quecles i Serra. Pel que respecta al colon Joan Font, cal tenir present que es podria tractar tant de l'originari de Santa Margalida com d'aquell que era natural de la vila penedesenca del Vendrell, ambdós residents a Xaló en dates més tardanes.

¹ Es tracta dels cognoms Maçanet –molt freqüent entre els colons mallorquins– i Oliver (aquest darrer apareix documentat espeses vegades a l'Arxiu Parroquial de Xaló i té el seu origen a Lluçmajor).

¹ Hem anomenat "homòfons" els cognoms que existien tant a Mallorca com a València abans de l'expulsió dels moriscs i dels quals, per açò mateix, no en podem assegurar quin era el seu origen si aqueix no es pot establir mitjançant

altres fonts. Sovint es tracta de cognoms realment idèntics; però hi ha casos que contenen trets fonètics divergents, que fins i tot apareixen reproduïts ortogràficament, i que, com que a l'oida valenciana s'identificaven, suposaren finalment l'assimilació cap a la forma valenciana (*Gener/Janer > Giner, Ribas/Ribes > Ribes*). Aquesta "homofonia" féu confondre també llinatges que tenien ètims diferents, com per exemple *Morei > Morell* (segons en Moll: 128, 330), o *Gibert > Gisbert* (segons en Moll: 155, 154 —es pot resseguir aquesta darrera evolució comparant l'onomàstica de la carta pobla de la vall de Seta i la de l'Arxiu Parroquial de Benimassot—). Pel que fa als cognoms margalidans hem tingut en compte la seua distribució coetània en molts casos pels pobles més immediats i també que en un mateix poble poden conviure persones amb cognoms iguals o similars però d'origen divers. Hem documentat, per exemple, a l'arxiu parroquial de Xaló, mallorquins amb els cognom Ga(r)cia(s) i valencians amb el mateix cognom Garcia (de Gandia i d'altres orígens desconeguts), valencians de les veïnes localitats de Benissa o Teulada amb el cognom Malonda (quan aquest cognom es localitza a Fageca, Tollos i la Vall d'Alcalà com a margalidà). A la Vall de Guadalest coexisteix *Font* de Santa Margalida (Mateu Font, establert a Alfofra, baronia de Confrides) i *Font* valencià de Russafa (Pere Font, establert a Benimantell); a Xaló conviuen els *Font* margalidans, majoritaris, i els *Font* catalans, arribats des del Vendrell (així al cens de 1646 es distingeix un "*Antoni Font mallorquí*" i un "*Antoni Font català*").

¹ Alòs, Calafat, Capó, Estalric, Molines, Monjo, Omar, Ordines, Pont i Server

¹ Segons les dades de l'Arxiu Parroquial de Xaló, alguns llinatges eren duts per mallorquins d'altres poblacions. De Femenia hi ha parroquians documentats que són originaris de Santa Margalida, Manacor i Lluçmajor; de Ferrà, de Santa Margalida i alguns de Lluçmajor; de Garcia, de Santa Margalida, Ciutat de Mallorca i Lluçmajor; i de Rosselló, de Santa Margalida, Ciutat de Mallorca i Alaró. Hi ha també constància d'alguns alaronencs de llinatge Serra.

¹ La casella dels caps de família amb cognom d'origen català i eivissenc vénen inclosos a la que dona referència dels no exclusivament mallorquins (=margalidans). A partir de la reconstrucció —parcial— de bona part de les famílies de Xaló ens proporciona dades més concretes pel que fa a l'origen dels cognoms, que apareixen en la llista del 1646, les quals, així i tot, s'ofereixen només a tall estrictament orientatiu. Sembla que hi havia 3 caps de família de cognoms Font d'origen mallorquí i 3 d'origen català; l'origen de l'altre no es pot establir. Dels Ribes sembla que n'hi havia un d'origen mallorquí i un d'origen eivissenc, d'un altre no en podem agosarar el seu origen. De Serra probablement n'hi havia 8 d'origen margalidà i 1 d'eivissenc. Els no exclusivament margalidans són els Rosselló, un dels quals era de Santa Margalida i l'altre de la Ciutat de Mallorca.

¹ Actualment a Xaló els cognoms margalidans continuen essent característics de la població; es conserven —almanco— Albanell, Alòs, Calafat, Castells, Femenia, Ferrà, Font, Mengual, Mestre, Molines, Monjo, Ordines, Pastor, Rosselló, Serra, Server, Vidal i Vives, alguns dels quals varen desaparèixer a Santa Margalida (com Albanell i Mestre) o han minvat molt la seva freqüència (com Monjo i Molines). La presència de cognoms originaris de Santa Margalida resulta significativa a altres poblacions com Tàrbena. En aquesta població, on no hi va haver un predomini de l'element margalidà a la seua repoblació, té com a segon cognom més nombrós (sens dubte un dels més característics o "típics") un cognom vingut des de Santa Margalida al 1611: Molines. D'un cens de 715 habitants, 80 persones porten de primer llinatge Molines. També resulten significatius numèricament, per la seva freqüència, Monjo i Calafat, també originaris de Santa Margalida (vegeu Monjo 2000: 17). Respecte d'això no hi és de més recordar que les poblacions de Tàrbena i Xaló s'han agermanat recentment amb Santa Margalida.

¹ ADM I/66-M/1.

¹ ARV, Reial Audiència, Processos II, lletra M, núm. 1333.

¹ La partida de matrimoni de la seua filla Catalina diu que és "*natural de Ebo y abitadora en lo Rafalet*".

¹ Prenem com a referència bàsica d'estudi l'índex de cognoms elaborada per n'Enric Guinot a *Els fundadors del regne de València*. Reconeixem que hauria calgut resseguir l'estudi de l'evolució dels cognoms al llarg de l'Edat Moderna per conèixer l'estat immediatament anterior a la repoblació. Com que ara no ens ha estat possible, per raons de temps, dur a terme aquesta tasca més que en algun cas particular, deixem la porta oberta a les matisacions que s'aniran fent en futures investigacions més aprofundides.

¹ Trobem així *Cortel* ("Cortey") al document de l'Atzúvia [vid. Roc Chabàs: *El Archivo. Revista de Ciencias Históricas*, IV, 1890, pp. 393-395] i *Fiol* i *Maiol*, ("Mayol") —però *Cortell*— al de la Vall de Gallinera-Ebo [vid. AHN, Osuna, llig 563, núm. 44].

¹ Tant al segon llibre d'establiments (1616) [reproduït a la tesi de llicenciatura de na M. Carmen Cases] com a un document referit a les terres de l'església (1618) [APT: reproduït al *Título de las tierras que posee esta iglesia parroquial de la baronía de Tàrbena, su origen y estado hasta el presente 1757*] apareix *Morei* ("Morey").

¹ Són restes excepcionals d'aqueixa característica dialectal *Fuiana*, que trobem a Xaló encara al 1641 [APX: QL 1628, Matrimonis, f. 14], *Fiol*, que podem llegir als *Quinque libri* Xaló (1633) [APX, QL 1628, Bateigs: f. 8] i del raval d'Oliva (1643) [APRO: QL 1624, Matrimonis, f. 41v.] i als censos de 1646 de Pedreguer [ARV: Generalitat 4828, f. 389] i d'Oliva [ARV: Generalitat 4829, f. 112] o *Pueres* per *Paeres* (<*Paieres* | *Palleres*) de Benimassot (1628, QL 1611, Matrimonis) que fins i tot ens documenta per escrit l'elisió de la iod, un fenomen freqüent en mallorquí quant està en posició intervocàlica i en contacte amb una *e* (Vený: 61).

¹ Així, trobem *Cortell* a la Vall de Gallinera, la Vall d'Alcalà, Pego; *Fillol* a Xaló; *Mallo* a Mira-rosa, Murla, Oliva, Pego; *Morell* a Mirafior, Tàrbena.

¹ Amb el triomf de les formes no ioditzants per a *Castelló*, *Perelló* i *Rosselló* (amb excepció de l'any 1459: *Castayó*, 1613: *Castayó*, *Rosayó*, i 1682: *Pereyó*) i amb el triomf de les formes ioditzants per a *Vey* (amb excepció de 1515, 1553: *Vel*, i 1567: *Vell*).

¹ En ocasions ens és difícil precisar si es tracta d'aquesta confusió fonètica o d'una reinterpretació analògica. Per exemple, la forma *Delmau* per *Dalmau*, que podem llegir als cens de 1646 de Pedreguer deu estar molt influïda pel nom *delme*, o *Selvà* per *selva*. En tot cas la neutralització de la pretònica és el factor que ha permès la ulterior associació.

¹ I que haurien de distingir-se dels resultats fonètics explicables des del valencià, documentats en altres fonts. Pot haver assimilació a *Alamany* (com a *Sabastià*), la influència de la vocal oberta de l'arrel ha creat el derivat *sotarrí*.

¹ ARV, escrivà Joaquim Martí, 1612, protocol 10.187, mà 4.

¹ Però, contràriament al que s'esdevé a Mallorca, s'han generalitzat arreu els finals en *-es*, assimilats, com era d'esperar, a la pronúncia valenciana dels plurals femenins. Majoritàriament hi ha, per consegüent: *Carreres, Ga(r)cies, Molines, Moragues, Ordines, Quecles, Ribes, Vives...*

¹ Documentem *Deumau* a Pedreguer (cens de 1646); *Emengual* a Xaló (1630: APX, QL 1628, Difunts: f. 12v); *Perató* a la Vall d'Alaguar i a la Vall de Gallinera (cens de 1646. ARV, Generalitat 4825, f. 347; ARV, Generalitat 4828, fol. 349); *Selvà* a Tàrbena (llistat de confreres de la confraria del Roser de 1629, APT, *Libro de la Cofradia de la Madre de Dios del Rosario de Tàrbena*) i a Xaló (1635: APX, QL 1628, Bateigs: f. 12) i *Sifra* a Castells i a Tàrbena (cens de 1646: Generalitat 4828, f. 339; ARV, Generalitat 4828, f. 322).

¹ La divergència formal del cognom *Estelrich* (segons la grafia mallorquina) o *Estalrich* (segons la grafia valenciana, present encara, com ara, a Castells —de la forma metatitzada parlarem més envant—) és potser una recialla de la diferent interpretació de la vocal neutra. I el cert és que de vacil·lacions n'hi varen haver, com podem atàllar als arxius parroquials: tot i que la forma predominant és *Estalrich* (escrit freqüentment *Stalric, Stalric*), com podem trobar als arxius parroquials de Beniardà, Benimassot, Fageca, Tàrbena, Xaló, la Vall d'Alcalà; també pot documentar-se alguna forma amb *e*, en alguna partida de l'APX: "*Sterlich*" (1640) [QL 1628, Matrimonis, f. 13], "*Sterlic*" (1653) [QL 1628, Difunts, f. 25v].

¹ La forma *Mengual* té documentació ben primerenca, la podem llegir, com ara, a la carta pobla de Tàrbena (1610) —i als *Quinque libri* més antics de Fageca, Xaló, la Vall d'Alaguar. La forma *Amengual* encara sobrevisu als textos siscentistes; per exemple en alguna partida dels documents sacramentals de Tàrbena, Xaló o la Vall d'Alcalà [AP Tàrbena: QL 1620, Bateigs: partides de 1621 i 1624; *Vid.* la forma *Emengual* estudiada *supra*; *Vid.* Vicens 1987], juntament amb algunes formes paral·leles com *Almengual, Armengual* o *Armengol*. Documentem *Almengual* al primer llibre de bateigs de Tàrbena (partides de 1623 i 1627); *Armengual*, als documents d'establiments de Tàrbena (1612, 1616), en l'inventari de les terres de l'església de Tàrbena (1618) i a l'arxiu parroquial de Xaló (1631: QL 1628: f. 6), i *Armengol* —una forma més arcaica, més específicament valenciana— a la carta de població de la vall de Xaló (1611) i als documents d'establiments de Tàrbena (1612, 1616). Sens dubte el cognom *Brines* ha tingut la mateixa trajectòria: la forma antiga, *Abrines*, es pot llegir encara a a l'arxiu parroquial de Tàrbena (1629); la forma *Elbrines*, que apareix a Oliva [APRO: QL 1624, Matrimonis, f. 2], n'és una variant molt similar a *Almengual*; la forma escapçada, *Brines*, ja apareix a la documentació de Tavernes de la Vallidigna a la segona meitat del segle XVII [Ciscar 1998: 286].

¹ En valencià són ben diverses les solucions en aquest context, segons els parlars o parlants. De ben diversa manera se sent pronunciar: *muntanya, muntera, Montesa, Montfort, Montnegre, Montot...*, per posar exemples dins la mateixa família. És freqüent d'atestar diverses formes en una mateixa sèrie documental al segle XVII, com a prova d'aqueixa oscil·lació.

¹ Precisament l'excepció és, al cadastre de 1613, "*Pere Babilon*", al qual retrobem a l'arxiu parroquial de Xaló des de 1620 [QL 1620, Matrimonis, f. 2-2v].

¹ Açò succeeix en encetar-se el *Quinque libri* de 1628 de Xaló, i mudar l'escrivà. Així trobem les formes "*Pere Babilon*" (1636) [QL 1628, Bateigs, f. 14], "*Catalina Babalònia*" (1637) [QL 1628, Bateigs, f. 15]. Aquesta forma xalonera es degué escampar cap a altres localitats. Tenim constància que a Piles (horta de Gandia) hi havia establert un "*Pere Babalon*" —així ho veiem, com ara, al cens de 1646. Una altra variant, aïllada, deu ser també la forma femenina *Babolina* (1638) [APX: QL 1628, Matrimonis, f. 12v.).

¹ APRO: QL 1606, Difunts: f. 278; APX, QL 1628, Bateigs: f. 14.

¹ Sembla que es tracta de la forma pluralitzada de *Clergue* (Moll: 290).

¹ *Quetges* és la forma més difosa immediatament abans de la repoblació; però als cadastres de Santa Margalida dels segles XVI-XVII, com ara, ens n'ixen altres variants: *Cleges* (1567), *Quegles* (1553, 1581, 1595).

¹ "*Margalida Quecles*", "*Sebastià Quecles*", "*Miquel Quecles*" (1621); "*Margalida Quegles*" (1627).

¹ Pot comprovar-se la documentació de les mateixes persones amb una grafia divergent. De Clequels: "*Margalida Quequels*" (1628). Clecles: "*Macià Clecles*" (1630); "Foren testimonis del matrimoni *Miquel Clecles*, sastre..." (1635); "*Margalida Clecles*", "*Miquel Clecles*" (1636); "*Miguel Clecles*, sastre, hijo de *Miguel Clecles* i Fr[ancisc]a Riera" (1644). Tecles: "*Margalida Tecles*" (1628, 1636), "*Francina Tecles, Miquel Tecles*" (1647).

¹ Vegeu un extracte d'una partida matrimonial que dona dades d'aquest empelt: "*Amonesté a Frar^{ca} Tecles, doncella natural de Xaló, abitadora de Altea*" (1630) [APX, QL 1628, Matrimonis: f. 4v]. Posteriorment, la documentació siscentista d'Altea no coneix una altra variant d'aquest cognom: "*Maria Tecles*" (1641), "*Francisca Tecles*" (1641), "*Sebastià Tecles*", (1654), "*Macià Tecles*" (1665)...

¹ La forma nova apareix ja, ocasionalment, a Benimassot (1615) [APBm: QL 1611, Bateigs: f. 1]; Fageca (1624) [APF: QL 1611, Bateigs, f. 6] o Xaló (1640) [APX: QL 1628, Matrimonis, f. 13]. La forma primitiva es conserva actualment a Castells però no és la majoritària al País Valencià. Més al nord (a Tous, Antella, Alberic, l'Alcúdia, Benimodo...) hi ha *Estalric*. En Moll (187) proposa dos ètims diferents per a aquest cognom, els topònims *Hostalric* i *Estalric* (aquest darrer representaria el nom antic d'Àustria), donant a entendre que les dues formes poden ser independents. Però la documentació més antiga dona preferència més aïna a la primera etimologia proposada: a Mallorca, concretament a Muro i a Santa Margalida, ja trobem al 1359 la forma *Astelrich / Estelrich* [*vid.* Rosselló: *Els homes d'armes de Mallorca*] ****—una forma que deuria coexistir al costat de *Hostalrich* (es documenta aqueixa forma a Santa Margalida al 1436 *** (P414, f. 92)— i al regne València es documenta també la forma *Hostalric* al 1371 a Onda i al 1415 a Vila-real (*vid.* Guinot: II, 418). L'element inicial, *ostal* <HOSPITALE deu haver evolucionat a *estal* per una reinterpretació popular de la sil·laba inicial a partir del prefix *es*. Cal que tinguem present que encara en occità, llengua d'on és característica la paraula *ostal* per designar 'casa', 'habitatge', existeix perfectament al nord del seu domini la variant sinònima *estau*.

¹ "*Rafela Sigurana*" (APX: QL 1620, Matrimonis, f. 7v-8).

¹ Vegeu-ne una mostra comparativa:
 APX: Antoni (H)omar (1625) Rafel (H)omar [fill de n'Antoni Omar] (1625)
 ADM: Antoni Pons de Rafel (1592)
 Antoni Pons Homar (1610)
 Joan Homar Pons (1599)
 Cadastres: Antoni Pons Homar (1595)
 Rafel Pons (1567, 1595)
 Antoni Homar (1603, 1613)
 Pons Homar (1595, 1603, 1613)...

¹ ADM***, Matrimonis de Santa Margalida (1), f. 122.

¹ Aquest grafema no ateny —almenys per l'àrea meridional valenciana— els cognoms en què l'esmentat so precedeix una vocal palatal, com és *Gilbert*, *Ginard*, *Ginestar*, *Gisbert*; els quals freqüentment —i encara és pitjor— es pronuncien sovint amb l'aspirada velar sorda castellana [x], possiblement per influència de l'escola.

¹ Aquest llistat no pretén ser definitiu ni és, per força, complet; no hi són gaire representats, per exemple, els pobles que no hem estudiat encara exhaustivament o aquells que per desgràcia no posseeixen tanta documentació. Donem com a data de referència la primera atestació documental que hem llegit als arxius parroquials. No vol dir açò que haja de ser aqueixa la data d'establiment a les localitats, en molts casos aquesta data podria remuntar als anys de les cartes de població (1610-1611), però ens és difícil en molts casos afinar amb seguretat la correspondència exacta d'alguns d'aqueixos colons primerencs amb els habitants posteriors, coincidents amb el mateix nom i cognom. Amb un asterisc assenyalem els casos que hem comprovat amb fonts mallorquines (Arxiu Diocesà de Mallorca), a falta d'altres dades més explícites a València, la procedència margalidana d'alguns colons.

¹ Vid. Vicens.

¹ Vid. Sendra.

¹ Informats per les dades d'en costa i d'en Vicens (vid. Bibliografia) hem pres el nom del cap de família anomenat Malonda del cens de la Vall d'Alcalà de 1646, resident a Beniaia.

¹ P-736 f. 96-98.

¹ P-736 f. 96-98.

¹ 5008 f. 130.